

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Monica Ek

Pensionssystem i Danmark och
Sverige
Likheter och olikheter

Examensarbete
20 poäng

Ann Numhauser-Henning

Socialrätt

Vårterminen 2001

Innehåll

INLEDNING	1
FÖRKORTNINGAR	3
1. DANMARKS PENSIONSSYSTEM	4
1.1. DEN DANSKA ÅLDERSPENSIONENS FÖRHISTORIA	4
1.1.1 2Ålderdomsunderstödet - 1891-års lag	5
1.1.2 Åldersräntelagen - 1922-års lag	6
1.1.3 1933-års Folkförsäkring	6
1.1.4 Folkpensionen - 1956 års lagstiftning	7
1.1.5 Lika folkpension till alla - 1964	8
1.1.6 Folkpensionens utveckling fram till idag	8
2 PENSIONSSYSTEMET IDAG - EN ÖVERSIKT	10
3 ALLMÄNT OM DE SOCIALA PENSIONERNA	11
3.1 PENSIONS RÄTT	11
3.1.1 Undantag	11
3.1.2 Rätt till pension utomlands	12
3.1.3 Pensionen - ett försörjningsbidrag	12
4 FOLKPENSION	14
4.1 ALLMÄNT	14
4.2 GRUNDBELOPP	14
4.3 TILLÄGG	15
4.3.1 Pensionstillägg	15
4.3.2 Personligt tillägg	15
5 DELPENSION	16
6 FÖRTIDSPENSION	17
6.1 HISTORIK	17
6.2 FÖRTIDSPENSIONEN IDAG	18
6.2.1 Grundbelopp och tillägg	19
6.3 ANTALET FÖRTIDSPENSIONÄRER	20
6.4 FÖRTIDSPENSIONSSYSTEMET REFORMERAS	21
7 INVALIDITETSBIDRAG	22
8 FINANSIERINGEN AV DET SOCIALA PENSIONSSYSTEMET	23
9 EFTERLÖN	24
10 KOMPLETTERANDE PENSIONER	26
10.1 ALLMÄNT OM KOMPLETTERANDE PENSIONER	26
10.2 LAGSTADGADE KOMPLETTERANDE PENSIONER	26
10.2.1 Arbetsmarknadens Tilläggs pension - ATP	26
10.2.2 Löntagarnas Dyrtdsfond - LD	28
10.2.3 Det tillfälliga pensionssparandet och det särskilda pensionssparandet	28
10.3 TJÄNSTEMANNAPENSIONERNA	29
10.4 AVTALSGRUNDADE ARBETSMARKNADSPENSIONER	30
10.4.1 Avtal mellan arbetsmarknadens parter	30

10.4.2	Företagspensionen.....	31
10.5	INDIVIDUELLA PENSIONER	32
11	SAMMANFATTNING AV DEN DANSKA ÅLDERSPENSIONEN.....	33
12	DET SVENSKA PENSIONSSYSTEMET.....	35
12.1.	KORT HISTORIK.....	35
13	ATP-SYSTEMET	36
13.1	ALLMÄN TILLÄGGSPENSION (ATP)	36
13.2	FOLKPENSIONEN	37
13.3	PENSIONSTILLÄGG	38
13.4	PENSION UTOMLANDS.....	39
13.5	REFORMKRAV.....	39
14	DEN NYA ALLMÄNNA PENSIONEN.....	41
14.1	TILDKOMSTEN.....	41
14.2	ADMINISTRATION.....	41
14.3	DEN PENSIONSGRUNDANDE INKOMSTEN - LIVSINKOMSTEN	42
14.4	PENSIONSGRUNDANDE BELOPP	43
14.5	INKOMSTPENSIONEN	44
14.6	PREMIEPENSIONEN.....	44
14.7	GARANTIPENSIONEN	46
14.8	VILKA OMFATTAS?	46
14.9	EN AUTOMATISK BALANSERING	47
15	FÖRTIDSPENSION.....	48
15.1	INLEDNING.....	48
15.2	HISTORIK	48
15.3	ALLMÄNT OM FÖRTIDSPENSIONSSYSTEMET I IDAG	50
15.4	FÖRTIDSPENSION SOM FOLKPENSION	50
15.5	FÖRTIDSPENSION SOM TILLÄGGSPENSION	51
15.6	TILLÄGG TILL PENSIONEN.....	51
15.6.1	<i>Pensionstillskott</i>	51
15.6.2	<i>Bostadstillägg</i>	52
15.6.3	<i>Handikappersättning</i>	52
15.7	VILANDE FÖRTIDSPENSION.....	52
15.8	UTVECKLINGEN	53
15.9	FÖRTIDSPENSIONENS FRAMTID	53
16	DELPENSION	55
17	KOMPLETTERANDE PENSIONER	56
17.1	TJÄNSTEPENSIONER	56
17.2	PRIVAT PENSIONSSPARANDE	57
18	SAMMANFATTNING AV SVERIGES ÅLDERSPENSIONSSYSTEM.....	58
19	EN NY SOCIALFÖRSÄKRINGSLAG	60
20	EN KOMPARATION AV PENSIONSSYSTEMEN I DANMARK OCH SVERIGE	62
20.1	DET DANSKA PENSIONSSYSTEMET OCH DET SVENSKA ATP-SYSTEMET.....	62
20.2	FOLKEPENSIONEN OCH DEN NYA ALLMÄNNA PENSIONEN	64
20.2.1	<i>Pensionsåldern</i>	64
20.3	DEN DANSKA OCH SVENSKA FÖRTIDSPENSIONEN	65
21	HÅLLBARA PENSIONSSYSTEM	67

22 AVSLUTANDE KOMMENTARER.....	69
22.1 SLUTSATS	71
BILAGA A	72
BILAGA B.....	73
BILAGA C	74
BILAGA D	75
KÄLLFÖRTECKNING.....	77

Inledning

Västvärlden har skapat sig ett problem. I takt med att levnadsstandarden har ökat lever människor i allt högre utsträckning allt längre. Samtidigt har, av diverse orsaker som inte ska tas upp här, nativiteten sjunkit. Följden blir att befolkningen i dessa länder kommer att få en inte helt lyckad sammansättning - i varje fall inte sett ur välfärdssamhällets synvinkel. Det faktum att en växande andel av befolkningen kommer att bestå av äldre får nämligen till följd att allt färre människor måste försörja allt fler. Detta medför stora påfrestningar för samhällsekonomin och då inte minst för pensionssystemen.

Eftersom pensionerna har en grundläggande betydelse för allas vår sociala trygghet uppstår frågan hur problemet med att skapa ett hållbart pensionssystem skall lösas? Hur ska de äldres välfärd tryggas? Hur ska framtidens pensionärer kunna garanteras en rimlig pension i relation till deras tidigare inkomster?

I min uppsats har jag valt att fokusera på hur två varandra näraliggande länder - Danmark och Sverige, har försökt lösa denna problematik. Båda länderna har genomgått i princip samma prövningar av arbetslöshet, ekonomiska kriser m.m. och här finns väl utbyggda välfärdssystem, som till stora delar finansieras med skattemedel.

Uppsatsen ger en presentation av dels hur de båda ländernas pensionssystem har växt fram, dels hur de fungerar i dag. När det gäller beskrivningen av det danska pensionssystemet har jag valt att försöka ge en mera heltäckande beskrivning av hur deras allmänna folkepensionssystem har växt fram och hur det fungerar i förhållande till de olika kompletterande pensionerna. I beskrivningen av det svenska pensionssystemet har jag valt att koncentrera redogörelsen på de båda idag parallellt verkande offentliga pensionssystemen - ATP-pensionen och Den nya allmänna pensionen och mera flyktigt redovisa de kompletterande. I båda fallen ligger fokuseringen på systemens ålderspensioner, hur de är uppbyggda och verkar i förhållande till vanliga arbetstagare (hur pensionerna utfaller för efterlevande, egenföretagare m.fl. har därmed valts bort). Även förtidspensionssystemen behandlas då de är en del av de allmänna pensionssystemen som haft och har stor betydelse för att allt fler, allt tidigare går i pension. Detta är även anledningen till avsnitten om efterlön och delpension. Beskrivningens tyngdpunkt ligger på systemens olika ersättningar och bortser nästan helt från de skattelättnader och avdragsmöjligheter som finns för pensionärer.

Efter denna presentation görs en komparation av de båda ländernas pensionssystem. Uppsatsen avslutas därefter med en slutkommentar.

Arbetet med uppsatsen har till stora delar gått ut på att hitta och samla in relevant material. När det gäller de historiska delarna angående den danska lagstiftningen har jag haft stor nytta av "Det tvedelte pensionssystem" av Carsten Vesterö Jensen. När det annars gäller den rent faktiska lagstiftningen och dess tillämpning har jag hämtat den mesta informationen från internet, det gäller då särskilt ett antal stora publikationer: "Rapport från Pensionsmarkedsrådet 1998" som getts ut av Finanstilsynet, "Danmark som foregangsland - Et bæredygtigt pensionssystem" som getts ut av det danska Ekonomiministeriet och "Vejledning om Social pension" utgiven av det danska Socialministeriet.

När det gäller det svenska systemet har jag, förutom ren lagtext, främst använt mig av aktuell information från internet speciellt från Socialdepartementet, Riksförsäkringsverket, Försäkringskassan och Premiepensionsmyndigheten.

För uppsatsen särskilt relevant lagstiftning är: den danska Socialpensionslagen (Lag nr.217 den 16 maj 1984 om social pension) och när det gäller Sverige: Lag (1962:381) om allmän försäkring, Lag (1998:674) om inkomstgrundad pension och Lag (1998:702) om garantipension. Lag (1979:84) om delpensionsförsäkring.

Förkortningar

AFL – Lag (1962:381) om allmän försäkring
ATP – Allmän Tilläggs Pension(Sv.)
ATP - Arbetsmarknadens Tilläggspension(Dan)
BTP - Bostadstillägg till pensionärer
IPS - Individuellt pensionssparande
ITP – Industrin och handelns tilläggspension (för privatanställda tjänstemän)
ITPK - Del av ITP kallas ITPK där K står för komplettering
KP - Kommunernas Pensionsförsäkring
LIP - Lag (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension
LD - Löntagarnas Dyrtingsfond
PA 91 – för statsanställda
PFA 98 - Pensions - och försäkringsavtal (för anställda inom kommuner och landsting)
PPM – Premiépensionsmyndigheten
RFV – Riksförsäkringsverket
SBTP - Särskilt bostadstillägg till pensionärer
SofL - Socialförsäkringslagen (1999:799)
SP – Det Särskilda Pensionssparandet
TP – Det Tillfälliga Pensionssparandet

1. Danmarks pensionssystem

1.1. Den danska ålderspensionens förhistoria

I och med att industrialismen växte fram i Danmark föll de tidigare försörjningssystemen samman. För de äldre som förlorat sin förmåga att försörja sig genom eget arbete innebar det att den enda utväg som återstod var att vända sig till fattigvården dvs. de blev fattighjon.¹ Det innebar bl.a. att de förlorade vissa av sina medborgerliga rättigheter och därmed, på flera sätt, både nedvärderades och stigmatiserades.² Den socialpolitiska debatten i Danmark under senare hälften av 1800-talet kom i stor utsträckning att handla om just det stigmatiserande i att vara beroende av samhällets hjälp för sin överlevnad. Fattigdom och nöd ansågs länge vara självförvållat och ett eventuellt hjälpsystem borde enligt detta synsätt följaktligen organiseras på ett sådant sätt att människor inte uppmuntrades att göra sig beroende av det. Från och med 1800-talets mitt börjar dock detta synsätt att förändras.³

I slutet av 1800-talet började man diskutera behovet av ett statligt pensionssystem för att avlasta fattigvården och 1878 lade "Den ifölge konglig Resolution af 20.9.1875 til Undersøgelse af Arbejderforholdene i Danmark nedsatte Kommission" fram ett förslag angående en ålderdomsförsörjningskassa. Denna skulle enligt förslaget finansieras med avgifter från såväl den enskilde medborgaren som från stat och kommun. Under åren 1881-1885 kom Arbetskommissionen att lägga fram flera förslag angående pensionsförsäkringar.⁴

Det politiska motståndet mot att införa ett försäkringsbaserat pensionssystem var dock stort. Motståndet grundade sig främst på åsikten att arbetarna inte ansågs ha råd att betala försäkringsavgifterna, många skulle därför komma att falla utanför pensionssystemet, vilket följaktligen inte skulle få den allmänna karaktär som det var tänkt. Inget av kommissionens förslag kom att genomföras.

¹ Carsten Vesterö Jensen - Det tvedelte pensionssystem s.86.
Forlaget Samfundsekonomi og planlægning 1985.

² Vesterö Jensen s.79.

³ Vesterö Jensen s.29-30.

⁴ Vesterö Jensen s.84-85.

1.1.1 2Ålderdomsunderstödet - 1891-års lag

Danmark antog 1891 "lov om alderdomsstøttelse til vaerigt trangende udenfor fattigvaesenet" och blev därigenom ett av de första länderna som införde en offentlig ålderspension. Tyskland hade visserligen infört sitt pensionssystem några år tidigare, den Bismarkska Rentenversicherung,⁵ men den danska modellen skiljde sig från denna på flera avgörande punkter. En avgörande skillnad var att den tyska pensionen byggde på i vilken omfattning personen varit yrkesverksam medan det danska systemet redan från början strävade efter att omfatta alla medborgare, oberoende av i vilken utsträckning de tidigare förvärvat arbetat. Det danska pensionssystemet kännetecknades också redan från början av att det var generellt skattefinansierat genom kommunala och statliga skatter. Pensionen som sådan var att anse som ett s.k. försörjningsbidrag d.v.s. i de fall personen ifråga hade andra inkomster trappades pensionen ned.⁶

I stället för ett försäkringsbaserat pensionssystem valde man alltså i Danmark att enligt en universell princip bygga upp ett pensionssystem som skulle omfatta i princip alla.

Tanken bakom ålderdomsunderstödet var att komplettera de behövande äldres inkomster så att de kom upp till ett existensminimum, i de fall det fanns andra inkomster eller tillgångar så drogs därför detta av från understödet.

Enligt Vesterö-Jensen kan ålderdomsunderstödet sägas vara baserat på tre principer⁷:

- Försörjningsprincipen - vilken innebar att staten skulle träda in och ge hjälp till de människor som på grund av ålderssvaghet inte kunde försörja sig själva. Denna hjälp skulle vara tillräckligt stor för att göra annan hjälp obehövlig.
- Allmoseprincipen - i frånvaro av fastställda bidragsnivåer blev det de kommunala råden som efter eget gottfinnande avgjorde när, till vem och hur mycket som skulle ges i bidrag.
- Principen att skilja på värdiga och ovärdiga behövande. Detta gjordes genom att ålderdomsunderstödet, i motsats till fattighjälpen, endast kom strävsamma och hederliga människor till del. För att uppfylla värdighetskraven skulle man: ha levt ett värdigt och respektabelt liv, vara ostraffad, inte mottagit fattighjälp de senaste tio åren och sist, men inte minst, hjälpbehovet fick inte vara självförvållat.

⁵ Jacob Christensen. Socialpolitiske strategier 1945-1972, Odense Universitetsforlag 1998 s.186

⁶ Danmark som ett föregångsland - ett hållbart pensionssystem kap.02.
http://www.oem.dk/pub/fore_pens/kap02.htm

⁷ Vesterö Jensen s.41-42.

Försörjningsprincipen innebar att det från början inte fanns några möjligheter för mottagarna att höja sin levnadsstandard över den nivå som sattes av understödet. Dessa begränsningar började dock luckras upp redan 1902.⁸

Genom lagen om ålderdomsunderstöd särskildes de hjälpbehövande över 60 år och de slapp därigenom den sociala degradering det innebar att få fattighjälp. Samtidigt innebar lagen att den offentliga hjälpen delades upp i två parallella system, ett för s.k. värdiga behövande och ett för de s.k. ovärdiga, vilka även i fortsättningen fick förlita sig på fattigvården.⁹

1.1.2 Åldersrätelagen - 1922-års lag

Ålderdomsundersödet omvandlades genom införandet av lagen om åldersränta (Lov af 7/8 1922). I och med åldersrätelagen infördes det fasta pensionssatser i kommunerna. Detta innebar att allmoseprincipen avskaffades, det var inte längre enbart de enskilda kommunernas godtyckliga bedömningar som avgjorde pensionens storlek. Åldersrätelagen innebar också utökade möjligheter att ha inkomster vid sidan av pensionen.¹⁰

Införandet av åldersrättan innebar dock inte enbart förbättringar. Förändringen medförde att pensionsnivån i städerna sänktes och att pensionsåldern höjdes från 60 till 65 år.¹¹ Fortfarande var det endast de behövande äldre som omfattades.¹²

1.1.3 1933-års Folkförsäkring

1922 tillsattes en ålderdomskommission som kom att lägga fram två betänkande angående en tvingande pensionsförsäkring, ingetdera ledde dock till något resultat.

Kommissionen presenterade då i stället ett förslag angående en allmän folkförsäkring. Denna skulle innebära att alla medborgare blev tvungna att teckna en ålders- och invalidförsäkring. Premien skulle vara 3% av inkomsten, men efter det att ett visst minimibelopp betalats in skulle betalningsplikten upphöra. Avsikten var att inbetalningarna skulle utgöra grunden för en pension som skulle räknas ut enligt vanliga premiereservprinciper. Folkförsäkringen genomfördes visserligen men den enda egentliga förändringen mot tidigare var att det nu blev obligatoriskt att

⁸ Vesterö Jensen s.79.

⁹ Vesterö Jensen s.30.

¹⁰ Danmark som ett föregångsland - ett hållbart pensionssystem kap.02.1.1

¹¹ Vesterö Jensen s.92.

¹² Vesterö Jensen s.43.

vara medlem i en sjukkasse för att få rätt till åldersränta. Avgifterna till sjukkassan var dock inte speciellt höga och de stod inte på något sätt i relation till den förmån det innebar att kunna få åldersränta. I princip innebar reformen inget annat än att lagen bytte namn, åldersräntelagen blev nu i stället folkförsäkringslagen (Lov nr.182 af 20/5 1933 om Folkeforsikring).¹³

Under åldersränteperioden, d.v.s. från 1923 till 1957, ökade hela tiden möjligheterna att ha större privata inkomster vid sidan av åldersräntan utan att denna reducerades. Under perioden kom allt fler människor att få rätt till åldersränta. En av de faktorer som påverkade antalet berättigade var den varierande pensionsåldern. 1937 sänktes pensionsåldern åter från 65 till 60 år. 1946 höjdes mannens pensionsålder till 65 år, medan kvinnorna fortfarande pensionerades vid 60 år.¹⁴ Ju lägre pensionsåldern var desto fler var det som omfattades av systemet. Fortfarande fanns det emellertid ett stort antal människor som i princip hade rätt till pension men som aldrig ens ansökte.¹⁵

1.1.4 Folkpensionen - 1956 års lagstiftning

1946 tillsattes Folkeforsikringskommissionen med uppgift att "undersöka villkoren och verkningarna av att ersätta den nuvarande ålders- och invalidräntelagstiftningen med en hela befolkningen omfattandes ordning, som helt eller övervägande vilar på försäkringsmässiga grunder".¹⁶

Kommissionens slutsats blev att ett försäkringssystem inte skulle uppfylla syftet med ett pensionssystem d.v.s. det skulle inte kunna skydda de äldre ekonomiskt. Argumenten mot försäkringssystemet var flera. Huvudargumentet var att ett försäkringssystem skulle bryta mot Danmarks starka tradition med indexreglerade sociala förmåner. Andra argument var att försäkringssystemet ansågs vara svårt att skydda mot inflationen och att själva övergången till ett nytt försäkringsbaserat pensionssystem skulle innebära problem i sig. Det nya systemet skulle t.ex. inte komma att omfatta de redan gamla.¹⁷

I stället för det försäkringssystem som man från början tänkt sig, valde man därför att 1956 genom "Lov nr.258 af 1/10 1956 om ændring i lov om folkeforsikring" införa en folkpension. Lagen trädde i kraft 1957. Inkomstregleringarna från åldersränteperioden fanns i och för sig fortfarande kvar men folkpensionslagen innebar att det infördes ett minimibelopp som i

¹³ Vesterö Jensen s.92-98.

¹⁴ Vesterö Jensen s.76.

¹⁵ Vesterö Jensen s.43.

¹⁶ Jacob Christensen - Socialpolitiske strategier 1945-1972 s.46 -, Odense Universitetsforlag 1998.

¹⁷ Vesterö Jensen s.100-101.

princip alla fick, oberoende av inkomst och förmögenhet. Var inkomsten liten eller ingen alls innebar det att folkpensionen blev högre.¹⁸

1.1.5 Lika folkpension till alla - 1964

Lika folkpension för alla över 67 år infördes 1964 (Lov nr.195 af 4/6 1964 om ændring i lov om invalide og folkepension). Det innebar att allt fler, under en övergångsperiod mellan 1965 och 1970, skulle få rätt till det maximala pensionsbeloppet. Genomförandet skedde genom att inkomstregleringen gradvis minskades, för att från och med den 1 april 1970 helt försvinna.¹⁹

I verkligheten blev det aldrig så att alla fick samma pension. Samtidigt med den enhetliga pensionen fick nämligen de särskilt behövande pensionärerna rätt till ett inkomstreglerat pensionstillägg.²⁰

1.1.6 Folkpensionens utveckling fram till idag

Sedan 1957 då folkpensionen infördes har utvecklingen gått mot att alla, oberoende av inkomst, ska ha rätt till ett bestämt grundbelopp som sedan kan kompletteras med olika inkomstrelaterade tillägg. Under 1960-70-talet tillkom en rad olika förmåner - skattefördelar, personliga tillägg, värmertilägg, bostadsbidrag m.m. Denna alla omfattande rätt till folkpensionens grundbelopp gjorde att det fick en särställning inom det danska pensionssystemet. Detta förändrades emellertid åren 1982 och 1993 då folkpensionen till viss del blev inkomstrelaterad, dvs. i de fall pensionären kom över en viss inkomstgräns sänktes grundbeloppet. Anledningen till förändringen var att personer som lyckades komma över en viss inkomstnivå inte ansågs ha dragit sig tillbaka från arbetslivet i tillräcklig omfattning. De kunde därför inte räknas som helt pensionerade och skulle därmed inte heller ha rätt till ett fullt grundbelopp.

Utvecklingen efter 1891, då grunden till dagens danska pensionssystem etablerades, har lett till att både antalet äldre med rätt till pension och pensionens storlek ökat markant. År 1892 var andelen över 70 år med rätt till "folkpension" under 30% av befolkningen och idag omfattas nästan 100%. Den genomsnittliga pensionen har samtidigt från år 1906 och fram till idag ökat mer än dubbelt så fort som en yrkeskunnig arbetares lön.²¹

Traditionellt har Danmark alltid haft den högsta grundpensionen i jämförelse med övriga Skandinavien, men under 1970-80 talet kom de

¹⁸ Danmark som ett föregångsland - ett hållbart pensionssystem kap.02.1.1

¹⁹ Danmark som ett föregångsland - ett hållbart pensionssystem kap.02.1.1

²⁰ Vesterö Jensen s.43-44.

²¹ Danmark som ett föregångsland - ett hållbart pensionssystem kap.02.

övriga ländernas ersättningsnivåer att bli lika höga och ibland högre än de danska. I mitten av 1980-talet motsvarade grundpensionen efter skatt ca. 50% av den genomsnittliga grundlönen i alla de skandinaviska länderna.²²

²² Public and private pensions: The Scandinavian Countries in a Comparative perspectives s. 7.
Av Olli Kangas och Joakim Palme. Institutet för social forskning . Meddelande 3/1989

2 Pensionssystemet idag - en översikt

Grunden i det danska pensionssystemet består av de sociala pensionerna. Enligt lagen om socialpension är dessa: folkpension, förtidspension, invalidbidrag samt en rad olika tillägg. De sociala pensionerna kan kortfattat beskrivas som förmåner som betalas ut till människor som av en eller annan anledning inte kan försörja sig själva. De är avsedda att vara försörjningsbidrag som ska garantera pensionären ett visst existensminimum. Pensionerna är till vissa delar inkomstberoende och deras storlek påverkas av pensionärens ekonomiska förhållanden.

Det danska pensionssystemet är dock mer komplext än så. De offentliga pensionerna är förutom de sociala pensionerna: Arbetsmarknadens Tilläggspension (ATP), det Särskilda Pensionssparandet (SP) och tjänstemannapension. Utöver dessa offentliga pensioner tillkommer sedan olika avtalsbaserade pensioner och privata individuella pensioner. För att få förståelse för hur systemet är uppbyggt och vilken roll den sociala pensionen har kan Pensionsmarkedsrådets indelning i tre pelare eventuellt vara till hjälp²³:

- Första pelaren består av folkpensionen och de övriga sociala pensionerna. Dessa är i princip lika för alla och finansieras med skattemedel. De fungerar som ett grundläggande skydd och kan kompletteras med andra inkomster.
- Andra pelaren består av ATP, de avtalsbaserade pensionerna och tjänstemannapensionerna. De är alla obligatoriska för den enskilde. I denna grupp hamnar även SP och Löntagarnas Dyrtingsfond (LD) (LD omfattar dock endast de löntagare som var aktiva under perioden mellan 1977-79). De finansieras genom avgifter från arbetstagare och arbetsgivare.
- Tredje pelaren slutligen omfattar de individuella pensionerna där den enskilde pensionssparar på eget initiativ, antingen genom egna inbetalningar eller via inbetalningar från arbetsgivaren.

²³ Pensionsmarkedsrådet 1998 s.6 kap.2 - Utgivet av Finanstilsynet <http://www.ftnet.dk>

3 Allmänt om de sociala pensionerna

3.1 Pensionsrätt

De sociala pensionerna regleras av pensionslagen (Lag nr.217 den 16 maj 1984 om social pension) och består av folkpension, förtidspension, invaliditetsbidrag, bistånds- eller vårdtillägg, personliga tillägg och tillägg enligt vissa övergångsregler. I de fall det i det följande hänvisas till lagrum är det pensionslagen som åsyftas.

För att få rätt till pension finns det tre grundläggande villkor som ska uppfyllas:

- Man skall ha danskt medborgarskap (2§1st).
- Man skall vara fast bosatt i Danmark (3§1st). Enligt huvudregeln betyder det att man ska vara bosatt i landet både vid det tillfälle man får rätt till pension och när den utbetalas.
- Man ska ha varit bosatt i landet minst tre år under perioden från det man fyllt 15 år och fram till 67 års ålder.

Det är kommunstyrelsen som fattar beslut om vem som uppfyller kraven och som därmed har rätt till social pension.

3.1.1 Undantag

Det finns dock ett antal undantag från huvudreglerna. Kravet på hemvist eller medborgarskap faller t.ex. bort för personer som uppehållit sig i landet under längre perioder. I de fall man har haft sin hemvist i Danmark minst 10 år under perioden mellan 15 och 67 års ålder och om minst 5 år av dessa infaller omedelbart före pensioneringen har man också rätt till pension (2§2st 2p). Likaså har danska medborgare som fyllt 67 år rätt till pension om de varit bosatta i Danmark minst 30 år mellan 15 och 67 års ålder. Pensionsrätt kan inte tjänas in före 15 års eller efter 67 års ålder (5§ 3st).

Ett annat undantag från kravet på medborgarskap gäller flyktingar med uppehållstillstånd i Danmark, dessa har rätt till pension oberoende av medborgarskap (2§ 2st 2p). Reglerna gäller inte heller i den omfattning man valt att frångå dem genom överenskommelser med andra länder.

EU-förordningen 1408/71 säkrar att förvärvsaktiva EU-medborgare (och deras familjemedlemmar) som är bosatta i Danmark behandlas på samma sätt som de egna medborgarna. För att EU-medborgare ska få rätt till social pension får det därför inte ställas högre krav än vad som ställs på danska medborgare d.v.s. de ska ha varit bosatta i Danmark i tre år. De har enligt förordningen rätt att lägga samman försäkrings- och bosättningsperioder som intjänats i andra medlemsländer och kan på så sätt få rätt till social pension redan efter ett års bosättning i Danmark (1 års försäkringstid är förordningens minimum. Det ställs inga krav att en medlemsstat ska ta med kortare perioder i beräkningen).

Genom den nordiska konventionen om socialförsäkring från den 15 juni 1992 har även icke-förvärvsaktiva nordiska medborgare fått rätt till dansk social pension efter 3 års bosättning.

3.1.2 Rätt till pension utomlands

Har man fyllt 67 år och tjänat in rätt till full pension eller bråkpension (se nedan) genom att vara bosatt i Danmark under minst 30 år så kan man få rätt till pension även om man väljer att flytta och bosätta sig utomlands (3§ 2st). Det finns också vissa möjligheter att, i de fall man redan får pension, ta med sig denna vid en utlandsflytt. Det krävs då att pensionären ska ha varit bosatt i Danmark minst 1/4 av tiden från den 15:e födelsedagen och fram till pensioneringen (3§ 3st). I båda fallen krävs det att bosättningskravet ska vara uppfyllt i omedelbar anslutning till pensionsutbetalningen.

3.1.3 Pensionen - ett försörjningsbidrag

Pensionens storlek är helt beroende av antalet bosättningsår och har inget samband med hur mycket skatt som inbetalats eller i vilken utsträckning man arbetat. För att få rätt till full pension efter fyllda 67 år krävs det att man varit bosatt i landet minst 40 år (5§ 1st) och personer under 67 år, måste ha varit bosatt minst 4/5 av tiden från 15 år och fram till pensioneringen (6§ 1st). I det fall man inte uppfyller dessa krav räknas i stället pensionens storlek ut i förhållande till det antal år man faktiskt varit bosatt i Danmark s.k. bråkpension.

Social pension är en förmån som utbetalas till personer som av en eller annan orsak inte har möjlighet att försörja sig själva. Pensionen är ett försörjningsbidrag och meningen är att den ska säkra pensionärerna ett existensminimum. Pensionens storlek påverkas således av pensionärens ekonomiska förhållanden. Informationen om dessa förhållanden ska vara så

aktuella som möjligt och pensionären har därför en plikt att upplysa sin kommun om eventuella förändringar.²⁴

Det danska sociala pensionssystemet finansieras med hjälp av skattemedel enligt ett system där ett års utbetalningar täcks av samma års inbetalningar, ett pay-as you-go-system. Nivåerna för grundpensionen och gränserna för inkomstprövning regleras den 1 januari varje år i takt med förändringar i den allmänna lönenivån.²⁵

Sedan den 1 januari 1994 beskattas pensionärer enligt samma regler som andra inkomsttagare.²⁶

²⁴ Vejledning om Social pension s.148

²⁵ NOU 1995:29 - Samordning av pensjons- og trygdeydelser. Utgivet 30 juni 1995
Kapitel 6 - En oversikt over pensjons- og trygdesystemene i Sverige, Danmark og Finland samt hovetrekene i EES-avtalens bestemmelser på pensjons- og trygdeområdet.
<http://odin.dep.no/shd/norsk/publ/utredninger/NOU/030005-020007/index-hov006-b-n-a.html>

²⁶ Vejledning om Social pension s.18.

4 Folkpension

4.1 Allmänt

Folkpensionen fungerar i princip som ett skydd mot fattigdom, ett grundskydd och storleken påverkas av pensionärens ekonomiska förhållanden. Däremot har det ingen betydelse vilken anknytning till arbetsmarknaden pensionären haft tidigare. Åldersgränsen för att få folkpension är i dag 67 år. För personer som fyller 60 år den 1 juli 1999 eller senare sänks emellertid pensionsåldern och från och med år 2004 kommer den att vara 65 år. För de som fyllt 60 år före den 1 juli gäller den tidigare 67-årsgränsen.²⁷

I stort sett alla över 67 år mottar folkpension. Innan folkpensionen betalas ut måste det dock göras en ansökan. Kommunen är därför skyldig att i god tid innan 67-årsdagen informera om rätten till folkpension (20§ 2st). Detta för att alla berättigade ska kunna ansöka om och få sin folkpension, bestående av grundbelopp och pensionstillägg. Denna betalas sedan ut den 1:e i månaden efter den 67:e födelsedagen (12§). Det krävs då att de allmänna villkoren eller undantagen, angående bosättning, medborgarskap och intjänande som beskrivits ovan är uppfyllda.

4.2 Grundbelopp

Det maximala grundbeloppet år 2000 är 4.130 Dkr. i månaden. Grundbeloppet är inte direkt inkomstrelaterat, men det finns ett tak för hur stora inkomsterna får vara. I de fall inkomsten av personligt arbete överstiger 210.600 Dkr. per år sätts grundbeloppet ned med 30% av den inkomst som överstiger beloppen. I de fall den årliga inkomsten överstiger 375.700 Dkr. bortfaller grundbeloppet helt (19§, 31§ 4st och 49§ 1st 12p).

Grundbeloppet påverkas däremot inte av en eventuell make/sambos inkomster eller av kapitalinkomster, aktieinkomster eller inkomster från andra pensioner.²⁸

²⁷ Danmark som ett föregångsland - ett hållbart pensionssystem kap.02.

²⁸ <http://www.birkerøedkom.dk/webpjecer.nsf/pages/folkepens>.

4.3 Tillägg²⁹

4.3.1 Pensionstillägg

Pensionärer med en inkomst under en viss nivå får pensionstillägg. Det maximala tillägget är 4.095 Dkr. i månaden för ensamstående och 1.878 Dkr. för gifta eller sambos. I de fall årsinkomsten överstiger 46.400 Dkr. för ensamstående och 93.200 Dkr. för gifta/sambos sänks tillägget med 30% av den överstigande inkomsten.

Inkomsten räknas ut genom att personliga inkomster (utöver social pension) läggs samman med kapitalinkomster och aktievinster över ett visst belopp. Är man gift eller sambo så beräknas inkomsten utifrån den sammanlagda inkomsten.

4.3.2 Personligt tillägg

Personer med social pension som har det särskilt besvärligt ekonomiskt kan ansöka om personligt tillägg (17§ 1st). Kommunstyrelsen gör då en individuell prövning av pensionärens samlade ekonomiska förhållanden. Det personliga tillägget är en subsidiär förmån och ges endast i de fall de ekonomiska problemen inte kan lösas på något annat sätt. Tillägget kan betalas ut antingen som en engångssumma eller som en löpande förmån i de fall omständigheterna inte förändras.

Särskilda personliga tillägg kan ges för att täcka bostadens uppvärmningskostnader s.k. värmertilägg (17§ 2st). Värmertilägget beräknas utifrån vad det kostar att köpa gas, olja och andra bränsle. I de fall uppvärmningen sker med petroleum kan pensionären få ersättning för inköp av högst 2.000 liter petroleum på dunk per år och hushåll.

Är pensionärens ekonomiska situation alldeles speciellt besvärlig kan det undantagsvis, efter en särskild ansökan, ges ett särskilt personligt tillägg. Det görs då en än noggrannare individuell undersökning av de ekonomiska förhållanden.

Personliga tillägg och värmertilägg sätts ned i förhållande till den inkomst som pensionären och dennes eventuella make/sambo har (19§ 3st och 29§).

(För att tydligare se hur folkpensionen är uppbyggd och hur den fördelar sig mellan grundbelopp och tillägg se Bilaga 2.)

²⁹ <http://www.birkerodkom.dk/webpjecer.nsf/pages/folkepens>

5 Delpension

Delpension har till syfte att ge en ekonomisk kompensation till de äldre som önskar ett flexibelt tillbakadragande från arbetsmarknaden. Som en följd av den kommande förändringen av pensionsåldern, från 67 till 65 år, gäller olika regler beroende på födelseår. De som fyllt 60 år den 1 juli 1999 har rätt till delpension mellan 60 och 67 års ålder, medan de som är yngre kan få delpension mellan 60 och 65.³⁰ Under de 9 månaderna närmast före övergången till delpension ska den genomsnittliga arbetstiden per vecka sänkas med minst 7 timmar eller med minst en fjärdedel. Efter övergången skall arbetstiden vara minst 12 och högst 30 timmar i veckan de första 6 månaderna och därefter per år. Den arbetade tiden skall fördelas på ett sådant sätt att det innebär minst 20 arbetsdagar i kvartalet.³¹ Det krävs att arbetsgivaren accepterar arbetstidsförkortningen.³²

Delpensionen beräknas och bestäms efter ett årligt basbelopp, som motsvarar 82 % av dagersättningarnas högsta belopp. Den årliga delpensionen utgör därefter 1/37 (en normal arbetsvecka är i Danmark 37 timmar) av basbeloppet för varje hel timme den genomsnittliga arbetstiden minskar.³³ Den 1 januari 1999 motsvarade delpensionen 61 Dkr. per timme.³⁴

Sedan 1992 har antalet personer med delpension varit stadigt fallande och år 1999 var det nere i 4.023 personer.³⁵

³⁰ Lov om delpension nr.443 af 10-06-1999, §1 st. 1 och 2.

³¹ Lov om delpension nr.443 af 10-06-1999, §3.

³² <http://www.joep.dk/elpjecer/snartpen/offdel.htm>

³³ Lov om delpension , §4 st.1 och 2)

³⁴ <http://www.joep.dk/elpjecer/snartpen/offdel.htm>

³⁵ Från Socialministeriet: Socialsektoren i tal 2000, Delpension – http://www.sm.dk/netpublikationer/socialsektor_2000/kap08_3.htm

6 Förtidspension³⁶

6.1 Historik

Fram till 1921 fick handikappade personer förlita sig till den allmänna fattigvården för sin försörjning. År 1921 infördes i stället en möjlighet att få invalidränta. Det ställdes dock vissa krav, bland annat skulle man vara medlem i en invalidförsäkring. Invalidräntan kunde ges till personer vars arbetsförmåga var nedsatt till en tredjedel eller mer. Vid bedömningen av i vilken mån arbetsförmågan var nedsatt, såg man till om invaliditeten gjorde att den berörde som mest kunde få ihop en förvärvsinkomst motsvarande en tredjedel av vad friska arbetstagare med liknande utbildning och yrke tjänade. Efter det att invalidräntan infördes har möjligheterna att få förtidspension ständigt utvidgats. Sedan 1950 tar man t.ex. med sociala förhållanden i bedömningen av invaliditeten.

Formellt upphävdes invalidpensionen som försäkringsform 1960. Det innebar att försäkringselementet avvecklades, finansieringen flyttades över till skatterna och förmånerna gjordes inkomstberoende. År 1984 reformerades förtidspensionssystemet och en rad särskilda pensionsförmåner kom nu att integrerades i förtidspensionen:

- förtida folkpension till 55-59-åringar vid särskilda sociala och arbetsmässiga förhållande,
- 60-66-åringar med sviktande hälsa eller där det fanns särskilda omständigheter som talade för det,
- folkpension till ensamstående 62-66-åriga kvinnor,
- hustrutillägg till 62-66 åringar och
- änkepension från 55 år.

Efter 1984 har förtidspensionssystemet som sådant inte förändrats i någon större utsträckning.

³⁶ Detta kapitel bygger i huvudsak på material från:
http://www.oem.dk/pub/fore_pens/kap06.htm

6.2 Förtidspensionen idag

Sedan ett antal år tillbaka har tendensen varit att en allt större andel av den danska befolkningen drar sig tillbaka från arbetsmarknaden före 67 års ålder. År 1997 var den reella pensionsåldern 61 år.³⁷ En av de bidragande orsakerna till att folk slutat arbeta före den egentliga pensionsåldern har varit de omfattande möjligheterna att få sin försörjning finansierad genom offentliga medel, via t.ex. förtidspension och efterlön (se kap.9). Hur ser då förtidspensionssystemet ut idag och vilka är det som kan få del av det?

Förtidspension kan ges till personer mellan 18 och 66 år (13§) som på grund av fysiska eller psykiska orsaker har en varaktigt nedsatt arbetsförmåga. Det är en försörjningsförmån och påverkas både av inkomstförhållanden och huruvida man är ensamstående eller gift/sambo. Förtidspensionens storlek påverkas också av åldern och i vilken utsträckning arbetsförmågan är nedsatt.

Det finns 4 olika former av förtidspension (14§):

- Den högsta förtidspensionen - kan ges till personer som är mellan 18 och 60 år som har endast obetydlig arbetsförmåga kvar.
- Den mellersta förtidspensionen - kan ges till personer mellan 18 och 67 år. Personer som fyllt 60 ska i princip inte ha kvar någon arbetsförmåga överhuvudtaget för att ha rätt till den mellersta förtidspensionen.
- Den förhöjda allmänna förtidspensionen - kan ges till personer under 60 år
- Den allmänna förtidspensionen - kan ges till personer som fyllt 60 år.

Det görs skillnad på om förtidspensionen ges av hälsomässiga eller sociala orsaker. För att få rätt till förhöjd allmän eller allmän förtidspension på grund av hälsoskäl ska man vara mellan 18 och 67 år. I de fall arbetsoförmågan i stället beror på sociala och hälsomässiga skäl ska man vara mellan 50 och 67 år.

För att få förtidspension på hälsomässiga grunder, d.v.s. på grund av fysisk eller psykisk sjukdom, krävs det att arbetsförmågan är varaktigt nedsatt med minst hälften, att det inte finns någon möjlighet till rehabilitering och att förhållandet beror på en diagnosticerad sjukdom.

När det gäller förtidspension på sociala grunder krävs det att inkomsterna, inklusive en eventuell make/sambos inkomster, under en längre period legat

³⁷ Tilbagebetaling fra arbejdsmarked 1981-1998, Statistiske efterretninger, Arbejdsmarked 1999:37, Danmarks statistik.

under en viss nivå. Det är alltså en behovsbestämd pension. Men det krävs också att arbetsförmågen efter en konkret och individuell bedömning anses vara nedsatt med minst hälften eller att det finns sociala och hälsomässiga förhållanden som talar för personen i fråga bör få förtidspension.³⁸

Tidigare fanns det möjlighet att få förskott på sin förtidspension, men från och med den 1 juli 1998, då kommunerna fick den fulla beslutskompetensen när det gäller förtidspensionerna har denna möjlighet försvunnit.³⁹

6.2.1 Grundbelopp och tillägg

Grundbeloppen för förtidspension sätts ned i förhållande till vilken inkomst pensionären och eventuell make/sambo har. Vid beräkandet av inkomstunderlaget beaktas såväl personliga inkomster som kapitalinkomster, med vissa avdragsmöjligheter (19§ 2st, 28§).

Under vissa omständigheter har förtidspensionärer mellan 18 och 67 år ibland möjlighet att få tillägg. Tillägget kan ges till de som är blinda, gravt synskadade eller som har ett handikapp som gör att de måste ha ständig personlig hjälp av andra (16§ 1st). I de fall handikappet gör att det krävs ständig vård eller tillsyn kan man i stället få vårdtillägg.

Ett biståndstillägg är tänkt att täcka kostnader avseende personliga behov t.ex. hjälp med personlig hygien, hjälp i samband med måltider, av- och påklädning och toalettbesök. I de fall dessa behov kan avhjälpas på annat sätt t.ex. genom hjälpmedel eller ändrad inredning skall det göras i stället.

Varken invalidbelopp, ersättning för förlorad arbetsförmåga, förtidsbelopp, bistånds- och vårdbidrag sätts ned i förhållande till mottagarens inkomst. (Bilaga 3 visar dels hur systemet med de fyra förtidspensionerna är uppbyggt och hur det kombineras med tillägg m.m. och dels ersättningsnivåerna den 1 januari 1999.)

³⁸ Vejledning om Social pension s.50.

³⁹ Vejledning om Social pension s.73-74.

6.3 Antalet förtidspensionärer

Åren mellan 1990 och 1998 ökade antalet förtidspensionärer, från 249.346 till 273.077.⁴⁰ År 1998 nybeviljades 19.700 förtidspensioner, för att därefter år 1999, sjunka till 13.400 nybeviljanden, dvs. en minskning med 32 %.⁴¹ Utvecklingen har fortsatt att gå i samma riktning, allt färre förtidspensioneras och år 2000 utgjorde antalet förtidspensionärer 266.383 personer.⁴²

Minskningen i antalet nybeviljade förtidspensioner gäller särskilt rätten till den allmänna förtidspensionen, alltså den lägsta nivån, där det krävs att arbetsförmågan är nedsatt till cirka hälften. Det sjunkande antalet förtidspensionärer har flera orsaker: Enligt den nya sociallagstiftningen ska kommunerna, från och med den 1 juli 1998, pröva alla aktiverings-, rehabiliterings-, behandlingsmässiga och övriga åtgärder innan det blir aktuellt med förtidspension. Det ställs också krav på att man uttömt alla övriga möjligheter att få hjälp enligt annan sociallagstiftning.⁴³

Antalet förtidspensioneringarna har sålunda minskat totalt sett, men resultatet är inte helt entydigt. Under samma period har nämligen antalet som fått förtidspension vid svårare handikapp, dvs. förtidspension på högsta och mellersta ersättningsnivån, ökat något.⁴⁴

De nya pensionsreglerna har medfört att alla förebyggande och arbetsmarknadsinriktade insatser prövats innan förtidspension kommer i fråga, dvs. alla insatser som kan förbättra arbetsförmågan. Följden har blivit att människor med mindre arbetsnedsättningar i långt mindre utsträckning än tidigare förtidspensioneras. Personer med svårare handikapp har emellertid fått det något lättare att få ersättning.

⁴⁰ Socialministeriet: Nyckeltal på det sociala området, December 2000. – http://www.sm.dk/netpublikationer/noegletal_de2000/kap.9html

⁴¹ Pressmedelande från den Sociale Ankestyrelse 30 juni 2000. - <http://www.dsa.dk/Startsider/indfrm5.htm>

⁴² Socialministeriet: Nyckeltal på det sociala området, December 2000. – http://www.sm.dk/netpublikationer/noegletal_de2000/kap.9html

⁴³ Pressmedelande från den Sociale Ankestyrelse 30 juni 2000. <http://www.dsa.dk/Startsider/indfrm5.htm>.

⁴⁴ Socialministeriet: Nyckeltal på det sociala området, December 2000. – http://www.sm.dk/netpublikationer/noegletal_de2000/kap.9html

6.4 Förtidspensionssystemet reformeras

Som ett led i arbetet med att aktivera och rehabilitera personer som fått sin arbetsförmåga nedsatt i förtid har den danska regeringen, i finanslagen för år 2000, ingått ett flerpartiavtal.⁴⁵ I detta avtal dras bl.a. upp riktlinjer för en reformering av förtidspensionssystemet. I huvudsak kan reformen sägas bygga på att :

- Det ska göras en reell prövning av arbetsförmågan, dvs. det är arbetsförmågekriteriet som ska styra rätten till förtidspension.
- Antalet förmånsnivåer kommer att reduceras. Från de idag fyra förmånerna övergår man i stället till en förmån på dagersättningsnivå (151.880 Dkr. år 2001), samtidigt som äktamakeberoendet minskar.⁴⁶ Förmånsstrukturen förenklas och vissa särförmåner försvinner, däribland bostadsbidraget. Handikappade kommer dock att kompenseras för eventuella merutgifter, dessa förmåner flyttas emellertid till servicelagen och kommer att vara skattefria och oberoende av inkomst.

Frågan om hur förmånsstrukturen kommer att byggas upp är dock inte helt avgjord utan beror på vilka grupper som kommer att få rätt till förtidspension i framtiden. Blir det enbart personer som helt saknar arbetsförmåga anses det räcka med en förmånsnivå, kommer förtidspensionen att avse även andra kan det i stället bli aktuellt med två förmånsnivåer.

- Rättssäkerheten stärks genom att det införs en obligatorisk sakbehandling. Denna ska innebära att den enskilde, jämfört med vad som gäller i dag, får både större möjlighet till insyn och till att göra sin talan hörd. Det kommer också att bli möjligt att omedelbart, utan vidare utredning, ge förtidspension i de fall det är uppenbart att någon är berättigad till det. Tanken är att det nya sättet att handlägga ärenden ska göra det möjligt att få sin sak behandlad på samma sätt oberoende av var i landet man bor.
- Förtidspensionen skall vara skattefinansierad.

Lagförslaget angående den reformerade förtidspensionen kommer att träda i kraft den 1 januari 2003.

⁴⁵ Aftale mellem regeringen(Socialdemokratiet og Det Radikale Venstre), Venstre, Det Konservative Folkeparti, Centrum Demokraterna og Kristeligt Folkeparti om: Det rummelige arbejdsmarked og förtidspensionsreform.s.1-4 – – 2001-02-06

⁴⁶ Social & Hälsovårdsnytt i Norden – <http://www.shn.dk/artiklar/535.shtml>

7 Invaliditetsbidrag

Invaliditetsbidrag kan ges till personer mellan 18 och 66 års ålder som inte får någon annan pension, men som skulle haft rätt till förtidspension av högsta eller mellersta graden om de inte hade förvärvsarbetat. Det kan också ges till personer som på grund av en allvarlig hörselskada har svårt att kommunicera med andra. Personer som har rätt till invalidbidrag har i princip rätt att få förtidspension när deras arbetsinkomster inte längre utgör något hinder för detta.

Rehabilitering och utbildning jämställs i allmänhet med annat arbete vilket gör att det i dessa fall normalt ges invalidbidrag i stället för förtidspension.⁴⁷

⁴⁷ Vejledning om Social pension s.88-89.

8 Finansieringen av det sociala pensionssystemet

Det sociala pensionssystemet är som nämnts i princip helt skattefinansierat och kostnaderna fördelas mellan stat och kommun på så vis att staten återbetalar kommunerna 100% av de utgifter de har för folkpension, biståndstillägg samt vårdtillägg för folkpensionärer.

När det gäller förtidspension, invalidbidrag samt bistånd, biståndstillägg och vårdtillägg för personer under 67 så återbetalar staten 50% av kommunernas utgifter, resterande 50% betalas av kommunerna själva. Den kommunala andelen av kostnaderna för förtidspensionen gäller alla dess beståndsdelar d.v.s. även tillägg till pensionen. Gränsen för om staten ska återbetala 100% eller 50% ändrades från 60 till 67 år den 12 juni 1997.

Staten återbetalar även 50% av kommunernas utgifter för personliga tillägg, dvs. sådana som ges till pensionärer med särskilt svåra ekonomiska förhållanden. Fram till den 1 januari 1998 återbetalade staten endast kostnader för personliga tillägg som låg inom ett s.k. rådighetsbelopp. Reglerna om rådighetsbelopp upphävdes dock genom lag nr.453 den 10 juni 1997.

De kostnader kommunen har för att värme- och oljetillägg återbetalas av staten med 75%.⁴⁸

⁴⁸ Vejledning om Social pension s.176.

9 Efterlön

Efterlönen hör egentligen inte hemma i pensionssystemet eftersom den tekniskt sett är en del av arbetslöshetsförsäkringen. Anledningen till att den trots det behandlas i detta sammanhang är efterlönens stora betydelse för det faktum att så många valt/väljer att lämna arbetslivet före 67 års ålder.

Möjligheten till efterlön infördes 1979. Syftet var att ge fler människor möjlighet att komma ut på arbetsmarknaden. Samtidigt skulle det leda till att den yrkesverksamma befolkningen fick en bättre åldersmässig fördelning, tanken var att de äldre skulle dra sig tillbaka så att de unga skulle få större möjligheter till arbete.⁴⁹ Efterlönen fick stort genomslag redan från början och knappt 10 år efter det att den infördes fanns det ca.100.000 efterlönsmottagare.⁵⁰

Efterlönssystemet vänder sig till personer i åldern 60-66 år som vill sluta arbeta före den allmänna pensionsåldern. Från och med den 1 juli 1999 gäller det nya regler för personer som fyller 60 år denna dag eller senare, bland annat sänks som tidigare nämnts den allmänna pensionsåldern till 65 år. (I och med ändringarna i reglerna om efterlön avskaffades också de tidigare möjligheterna att få delefterlön).

Vid 60 års ålder kan man begära att få ett efterlönsbevis av sin A-kassa. Detta efterlönsbevis säkrar rätten att gå på efterlön vid vilken tidpunkt som helst fram till 65-årsdagen. Detta gäller även i de fall man skulle bli sjuk och inte längre kan stå till arbetsmarknadens förfogande.

I framtiden kommer det att vara obligatorisk att betala både den allmänna a-kasseavgiften och en särskild efterlönsavgift för att bli berättigad till efterlön. Det finns dock övergångsregler som ska skydda personer som planerat sitt liv efter de tidigare gällande reglerna. Dessa övergångsregler ger en fortsatt möjlighet till efterlön enligt de äldre reglerna.

Den särskilda efterlönsavgiften betalas under 25 av de sista 30 arbetsåren. Fram till dess att reglerna är helt genomförda betalas avgiften tills man får sitt efterlönsbevis. Fullt genomförd beräknas årsavgiften motsvara 7 gånger dagersättningens storlek (För år 1999 var efterlönsavgiften i t.ex. Akademikernas Arbetslöshetskassa 552 Dkr. per kvartal för en heltidsförsäkrad och 369 Dkr. per kvartal för en deltidsförsäkrad).⁵¹

Går man på efterlön innan två år gått sedan efterlönsbeviset hämtades ut blir efterlönen maximalt 91% av den högsta dagersättningen, motsvarande

⁴⁹ <http://www.djoef.dk/joep/finansloven99.htm>

⁵⁰ http://www.oem.dk/pub/fore_pens/kap06.htm

⁵¹ <http://www.djoef.dk/joep/finansloven99.htm>

130.603 Dkr. om året under hela efterlönsperioden. Det samma gäller i det fall man väntar två år men inte uppfyller arbetskravet.

Tas efterlönen ut först efter det att de två åren gått och arbetskravet är uppfyllt utbetalas maximalt 143.520 DKR om året.

De som är berättigade till efterlön kan även få rätt till en särskild skattefri premie på 8.600 Dkr. Detta under förutsättning att efterlönsperioden inte påbörjas förrän två år efter det att efterlönsbeviset tagits ut och att man under dessa två år har arbetat minst 3120 timmar och därav minst ett kvartal på heltid. Varje efterföljande kvartal med heltidsarbete ger rätt till ytterligare 8.600 Dkr. Som mest kan dessa tjänas in under 12 kvartal mellan 62 och 65 års ålder, sammanlagt ca.103.000 Dkr. Premien betalas därefter ut av A-kassan när man går i pension.⁵²

I oktober år 2000 fanns det 157.625 personer med efterlön.⁵³

⁵² http://www.oem.dk/pub/fore_pens/kap06.htm

⁵³ Arbetsmarknadsministeriet – Nyckeltal 2000

http://www.am.dk/arbejdsmarkedet/noegletal/dec2000/december_2000.shtml

10 Kompletterande pensioner

10.1 Allmänt om kompletterande pensioner

Till det offentliga systemet med de sociala pensionerna finns det ett antal subsidiära pensioner. Dessa består av lagstadgade pensioner som Arbetsmarknadens Tilläggs pension (ATP), Löntagarnas Dyrtingsfond (LD), Det Tillfälliga Pensionssparandet (TP), det Särskilda Pensionssparandet (SP) och Tjänstemannapensionen. Därutöver tillkommer sedan ett antal pensioner som grundar sig på avtal: arbetsmarknadspensioner, företagspensioner och individuella pensioner.

Gemensamt för dessa är att de i vid omfattning är beroende av människors anknäytning till arbetsmarknaden. Den stora skillnaden dem emellan är just grunden på vilken de bygger - lag eller avtal. I de fall pensionerna bygger på avtal kan överenskommelsen vara antingen mellan arbetsmarknadens parter eller frivilligt och individuellt träffats av den enskilde medlemmen.

Ett generellt drag för arbetsmarknadspensionerna är att de i stor utsträckning är obligatoriska för den enskilde medlemmen, alla anställda måste alltså vara medlemmar. Allmänt sett är arbetsmarknadspensionerna upprättade i syfte att trygga medlemmarnas ålderspension, men de flesta innefattar även invalid- och efterlevande/barnpension.

10.2 Lagstadgade kompletterande pensioner

10.2.1 Arbetsmarknadens Tilläggs pension - ATP

Lagen om Arbetsmarknadens Tilläggs pension (Lov nr 48 af den 7 mars 1964 om Arbejdsmarkeds Tilläggs pension) antogs och trädde i kraft 1964.⁵⁴ ATP är en avgiftsfinansierad och obligatorisk försäkring som omfattar alla löntagare mellan 16 och 66 år som arbetar mer än 9 timmar i veckan. Sedan 1993 omfattas även personer som får arbetslöshets-, sjuk- eller föräldrapenning och sedan 1997 gäller den även de som mottar kontanthjälp d.v.s. socialbidrag och rehabiliteringsersättningar.⁵⁵

ATP-avgiften bestäms av ATP:s styrelse och representantskap, som består av arbetsmarknadens parter, och därefter fastställs den genom lag. Hur mycket var och en skall betala är beroende av antalet arbetade timmar, inte av hur hög inkomsten är. Pensionsrättigheterna baseras därefter på hur

⁵⁴ Vesterö-Jensen s.60

⁵⁵ Pensionsmarkedsrådet 1998 s.67

mycket som betalats in i avgifter. Hur stor pensionen blir kommer därför att variera beroende på i vilken omfattning den enskilde varit sysselsatt och under hur många år avgifterna betalats in.

För en löntagare betalas 2/3 avgiften av arbetsgivaren och 1/3 av löntagaren själv. För de som inte lönearbetar, men ändå omfattas av en obligatorisk ATP (dvs. personer som får t.ex. arbetslöshetsersättning, sjuk- och föräldrapenning, mottagare av socialhjälp eller rehabiliteringsersättning m.fl.), betalas 1/3 av medlemmen själv och de övriga 2/3 betalas, beroende till vilken grupp medlemmen hör, antingen av de privata arbetsgivarna eller av arbetslöshetskassornas medlemmar tillsammans eller av staten.

Den fulla avgiften år 1998 var ca.2.700 Dkr. per år,⁵⁶ men den kan beroende av sysselsättningsgraden variera ner till 1.500 Dkr.⁵⁷

Det huvudsakliga syftet med ATP-systemet är att ge medlemmarna en högre ålderspension, det innefattar emellertid även efterlevande- och barnpension. Ålderspensionen kan betalas ut från 67 års ålder. Det finns möjlighet att vänta med att ta ut pensionen till efter 67 år, pensionen blir då högre fram till 70 års ålder, därefter ökar den inte längre.⁵⁸

Hur stor pensionen blir beror alltså som tidigare nämnts inte av vilka inkomster man haft utan beräknas i förhållande till de avgifter som betalats in tillsammans med förräntningen av dessa.⁵⁹ Den högsta ATP-pensionen var i april år 2000 knappt 19.000 Dkr. om året.

Sedan den 1 januari 1997 finns det en möjlighet att frivilligt betala in avgifter till ATP (2b§ Lagen om ATP) och därigenom få en högre pension. Detta gäller t.ex. förtidspensionärer och de som får efterlön eller liknande. Medlemmen betalar då 1/2 och kommunen 1/2. Vidare har numera även egenföretagare rätt att ansluta sig till ATP-systemet. Under 1997 anmälde sig över 70.000 förtidspensionärer, efterlönmottagare m.fl. till denna frivilliga ATP-ordning.⁶⁰

ATP har idag 4,1 miljoner medlemmar och av dessa är ca.448.000 pensionärer. Som en följd av att nu även personer med mycket blygsam anknytning till arbetsmarknaden omfattas förväntas ATP, enligt det danska ekonomiministeriets beräkningar, med tiden komma att omfatta ca 98 % av landets folkpensionärer.⁶¹

⁵⁶ Vejledning om Social pension s.138.

⁵⁷ http://www.oem.dk/pub/fore_pens/kap02.htm

⁵⁸ Samordning av pensions- og tryggedydelser, kap.6 - En översikt.

⁵⁹ Vejledning om Social pension s.138.

⁶⁰ http://www.oem.dk/pub/fore_pens/kap02.htm

⁶¹ [http://www.oem.dk/pub/pensionpixi/03.htm\(2000-08-28\)](http://www.oem.dk/pub/pensionpixi/03.htm(2000-08-28))

10.2.2 Löntagarnas Dyrtidsfond - LD

Som ett led i en finanspolitisk åtstramning lagstiftades det 77/79 om en Löntagarnas Dyrtidsfond (LD). Pensionen baseras på medlemmarnas inbetalda avgifter och förräntningen av dessa. LD omfattar endast de som var löntagare under avtalsperioden 1977-1979. Pensionen betalas ut som ett engångsbelopp någon gång mellan 60 och 67 års ålder.⁶²

LD förvaltade 1998 ca. 48,8 miljarder Dkr. för drygt 1,5 miljoner kontoinnehavare.⁶³

10.2.3 Det tillfälliga pensionssparandet och det särskilda pensionssparandet

Enligt ett beslut som antogs av folketinget hösten 1997 skulle de som är skyldiga att betala arbetsmarknadsavgifter, d.v.s. löntagare, egenföretagare m.fl., betala in 1% av det de tjänat under 1998 till ett särskilt konto. Pengarna skulle sedan utbetalas som ett engångsbelopp när kontoinnehavaren fyllde 67 år. Oberoende av kontoinnehavarens ålder var dock pengarna bundna fram till den 1 januari år 2000. I det fall att en kontoinnehavare dog innan hon/han fyllde 67 år, gick pengarna till de efterlevande. Det tillfälliga pensionssparandet var alltså inte något kollektivt solidariskt sparande.⁶⁴

Den 26 juni 1998 antog folketinget den s.k. Pinsepakken (en finanspolitisk åtgärd som medförde åtskilliga ändringar av lagar och regler inom olika skatte- och avgiftsområden). Detta innebar bland annat att det "tilfälliga pensionssparandet" omvandlades till ett permanent sparande och nu i stället kom att kallas det "särskilda pensionssparandet" (SP). Samtidigt övertog ATP-administrationen ansvaret för SP.⁶⁵

I motsats till det tidigare tillfälliga sparandet innefattar SP ett omfördelningselement för löntagarna. Beloppen på de individuella kontona motsvaras nämligen numera inte av vad var och en betalat in, i stället bestäms det av ATP-avgifternas storlek. Genom att använda ATP-avgiften som fördelningsmekanism ville man få till stånd en fördelning baserad på sysselsättningsgraden snarare än lönenivån.⁶⁶

Pensionsavgiften för löntagare och egenföretagare kommer även i fortsättningen att vara 1% av inkomsten, men detta läggs alltså nu i stället

⁶² Pensionsmarkedsrådet 1998 s.68.

⁶³ http://www.oem.dk/pub/fore_pens/kap02.htm

⁶⁴ Pensionsmarkedsrådet 1998 s.67

⁶⁵ "Pinsepakken" - i hovedtraek s.1 - Informationsblad från Mortensen & Beierholm - Statsautoriserade Revisionsaktieselskap. Juli 1998

⁶⁶ Pensionsmarkedsrådet.s.68.

samman i en gemensam pott som därefter fördelas på ATP-kontona. Pensionssparandet är därmed inte längre individuellt utan i stället solidariskt.⁶⁷

De enskilda SP-saldona kommer från och med den 31 december 2000 att regleras en gång om året i förhållande till marknadsutvecklingen. I de fall det går bra för den danska ekonomin höjs saldota och går det sämre så sänks det.

Från och med den 1 januari 1999 betalar omkring 3 miljoner danskar i åldern 17-66 år in avgifter till SP. Från det att kontoinnehavaren fyllt 67 år utbetalas sedan SP under en tioårsperiod. Skulle kontoinnehavaren avlida innan tioårsperiodens slut så utbetalas det som finns kvar på kontot till dödsboet. Dödsboet ska då betala 40% av det återstående beloppet i avgift.⁶⁸

10.3 Tjänstemannapensionerna

De danska tjänstemännen har under lång tid haft en särställning i förhållande till andra arbetstagare. Redan i Danmarks första fria författning, Juni-Grundloven från 1849 fastslogs en lagstadgad pensionsordning för ämbetsmännen. De lägre tjänstemännen fick rätt till pension först i början av 1900-talet. Det gemensamma tjänstemannabegreppet infördes först i och med tjänstemannalagen från 1919. Ämbetsmännens särställning visade sig också genom att de t.ex. fick rätt till semesterledighet och sjukförsäkring långt innan andra arbetstagare ens visste vad detta var. Från början var tjänstemännen tvungna att betala avgifter för att finansiera pensionen, denna avgiftsplikt avskaffades emellertid samtidigt som den nu gällande tjänstemannalagen infördes 1969 (Lov nr.292 af den 18/6 1969 om tjenstemandspension).⁶⁹

Det offentliga tjänstemannapensionssystemet är delat i en lagbestämd och en avtalsbestämd del. Reglerna för dessa är dock i princip identiska. Den lagstadgade tjänstemannapensionen omfattar tjänstemän anställda i staten, kyrkan samt enskilda tjänstemannalikhandeanställningar. Övriga har sina tjänstemannapensioner med stöd av avtal.⁷⁰

Tjänstemannapensionen är en förmånsbestämd pension d.v.s. den beräknas utifrån dels den tidigare pensionsgrundande inkomsten och dels hur många år man arbetat. För att få rätt till ålderspensionen krävs det att tjänstemannen haft minst tre års heltidsanställning efter fyllda 25 år. Varje tjänsteår ger rätt till en viss procent av den pensionsgrundande inkomsten i pension. Efter att ha arbetat i 37 år får man rätt till full pension och denna motsvarar då 57%

⁶⁷ "Pinsepakken" - i hovedtraek s.1 <http://www.mbrevisjon.dk/publikat/info/pinsepak.htm>

⁶⁸ http://www.oem.dk/pub/fore_pens/kap02.htm

⁶⁹ Vesterö-Jensen s.60-62

⁷⁰ Samordning av pensjons- og trygdeydelse, kap.6 - En översikt

av den pensionsgrundande inkomsten. Den allmänna pensionsåldern är 67 år, det finns dock möjlighet att ta ut pension redan från 60 års ålder, men pensionen blir då lägre. År 2000 var det ca. 95.000 tjänstemän som fick tjänstemannapension.⁷¹

Ursprungligen samordnades tjänstepensionerna med grundpensionen. Men från och med 1 januari 1995 är tjänstemannapensionen i stället ett s.k. nettopensionssystem, d.v.s. det är en förmån som ges tillsammans med folkpension och ATP men utan att samordnas med dessa. Det förutsätts att pensionerna skall följa tjänstemännens löneförändringar och storleken på pensionerna procentregleras av finansdepartementet den 1.april varje år.⁷²

Pensionen finansieras av stat, län eller kommun via skatter (pay-as-you-go). De flesta kommuner och enskilda län har dock löst finansieringen av tjänstemannapensionerna genom att teckna en försäkring i Kommunernas Pensionsförsäkring (KP), till vilken de löpande betalar in premier. Kommunernas utgifter för tjänstemannapensioner täcks således av utbetalningar från KP.⁷³

10.4 Avtalsgrundade arbetsmarknadspensioner⁷⁴

10.4.1 Avtal mellan arbetsmarknadens parter

Avtalsgrundade pensioner var ursprungligen ett försök att ge arbetarna samma pensionsmöjligheter som tjänstemännen.

Huvudsyftet med arbetsmarknadspensionerna är att ge alla en löpande och livslång ålderspension. Många av de olika pensionsordningarna omfattar dock även andra möjligheter t.ex. en engångssumma vid pensioneringen, barnpension och efterlevandepension. Vidare är det en viktig del i de avtalsbestämda pensionsordningarna att de - i motsats till ATP - kan betala ut invalidpension, i de fall medlemmens förmåga att arbeta blir allvarligt nedsatt p.g.a. olyckshändelse eller sjukdom. I slutet av 1980- och början av 1990-talet växte det fram ett stort antal olika pensionsordningar och idag beräknas ca. 80% av alla anställda, ca.1.6 miljoner,⁷⁵ omfattas av någon form av avtalsgrundad arbetsmarknadspension (av dessa har ca.260.000 en företagspension, se nedan).

⁷¹ <http://www.oem.dk/pub/pensionpixi/03.htm>

⁷² Samordning av pensions- och trygghetsordningar, kap.6 - En översikt

⁷³ Pensionsmarknadsrådet 1998 s.68.

⁷⁴ Vejledning om Social pension s.210-211

⁷⁵ <http://www.oem.dk/pub/pensionpixi/03.htm>

Pensioner som grundar sig på överenskommelser mellan löntagare- och arbetsgivarorganisationer finansieras med avgifter och administreras av diverse liv- och pensionsförsäkringsbolag eller av pensionskassor.

Det är obligatoriskt för löntagare som arbetar inom områden som omfattas av överenskommelsen att vara medlemmar i pensionsordningen och att betala avgifterna som fastställs som en procentsats av lönen. För de äldre pensionerna är denna oftast knappt 5% av lönen, men de som byggts ut de senaste 5-10 åren strävar mot mellan 9-12%. Oftast betalas avgiften till 1/3 av löntagaren och 2/3 av arbetsgivaren.

Pensionerna syftar att tillsammans med de sociala pensionerna ge medlemmarna en möjlighet att upprätthålla en inkomst som motsvarar 60-70% av den tidigare inkomsten, oberoende av hur hög eller låg denna kan ha varit.

Beräkningen av pensionens storlek är beroende av vilka avgifter medlemmen betalat in och hur dessa förräntat sig. Det finns dock stora skillnader när det gäller inbetalningarnas storlek beroende på att arbetsmarknadspensionerna fortfarande befinner sig i en uppbyggningsfas. Skillnaderna förväntas dock jämnas ut sig i takt med att arbetsmarknadspensionerna byggs ut.⁷⁶

De avtalsbaserade arbetsmarknadspensionerna bygger på offentliga försäkringssystem som bidrar till att man som pensionär ska kunna bibehålla den grundläggande levnadsstandard man byggt upp som förvärvsaktiv. De fungerar på så sätt som supplement till de offentliga pensionerna och är en viktig del av det danska pensionssystemet.⁷⁷

10.4.2 Företagspensionen

En annan typ av avtalsgrundade pensioner är de s.k. företagspensionerna där enskilda arbetsgivare pensionsförsäkrar sina anställda genom att ingå avtal med något liv- eller pensionsförsäkringsbolag. Även dessa pensioner har som huvudsyfte att säkra sina medlemmar en tillräcklig ålderspension, även om det oftast finns möjlighet till efterlevande- och barnpension. Den enda väsentliga skillnaden mellan företagspensioner och de pensioner som grundar sig på avtal mellan arbetsmarknadens parter är att de ingås på företagsnivå.

Även företagspensioner finansieras med avgifter som brukar betalas med 1/3 av löntagaren och 2/3 av arbetsgivaren. Avgiftens storlek ligger oftast mellan 12 och 15% av lönen.

⁷⁶ <http://www.oem.dk/pub/pensionpixi/03.htm>

⁷⁷ Rapport från Pensionsmarkedsrådet 1998 Kap.2.4 Utgivet av Finanstilsynet

10.5 Individuella pensioner

För den enskilde finns det möjlighet att ingå avtal om individuella pensioner av många olika slag. Hos försäkringsbolag och finansinstitut kan man t.ex. teckna:

- kapitalförsäkringar där pensionen betalas ut i kapitalform mellan 60 och 70 års ålder eller vid dödsfall eller invaliditet
- rateförsäkring där utbetalningarna sker i ett antal på förhand avtalade rater.⁷⁸

Men det finns också andra försäkringar som endast kan tecknas i livförsäkringsbolag.

Vem som helst har rätt att teckna en individuell pension och särskilt kapitalpensionerna är vanligt förekommande. Den enskilde bestämmer själv över både avgiften och förmånsammansättningen.

Kapital- och ratepensionerna har som främsta syfte att säkra ålderspensionen därför har pensionssparandet fått den största betydelsen. Det tillkommer dock ofta ett försäkringselement som träder in vid dödsfall eller invaliditet.⁷⁹

⁷⁸ Vesterö-Jensen s.65

⁷⁹ Vejledning om Social pension s.211

11 Sammanfattning av den danska ålderspensionen

I grunden på det danska pensionssystemet ligger den skattefinansierade folkpensionen som har till syfte att skydda de äldre mot fattigdom. Den är till viss del inkomstberoende men det har däremot ingen betydelse vilken anknytning till arbetsmarknaden pensionären har haft. För dagens danska ålderspensionärer är folkpensionen den absolut viktigaste inkomsten. Grundbeloppet för år 2000 är 49.560 Dkr, vilket kan kompletteras med ett pensionstillägg på 49.140 för ensamstående och 22.536 för sammanboende eller gifta. I de fall pensionärens ekonomiska situation en särskilt bekymmersam kan hon/han därutöver få ett behovsprövat personligt tillägg. I princip alla över 67 års ålder har idag folkpension. Från och med år 2004 kommer pensionsåldern att sänkas till 65 år.

Den danska folkpensionen med sitt förhållandevis höga grundbelopp intar en särställning i det danska pensionssystemet som helhet sett. Samtidigt spelar de kompletterande pensionerna en icke föraktlig roll när det gäller att komma över denna grundnivå.

I motsats till folkpensionen är ATP avgiftsfinansierad och direkt relaterad till i vilken utsträckning pensionären har arbetat. ATP omfattar alla löntagare mellan 16 och 66 års ålder som arbetar mer än 9 timmar i veckan. Sedan den 1 januari 1997 har ATP-utvidgats till att omfatta även de som får arbetslöshetsersättning, sjuk- och föräldrapenning, socialhjälp eller rehabiliteringsersättning m.fl. Det finns numera även möjligheter för bl.a. egenföretagare och förtidspensionärer att frivilligt betala in avgifter till ATP. Hur stor ATP-pensionen blir varierar sedan beroende av i vilken utsträckning man har betalat in avgifter, den högsta ATP-pensionen var i april 2000 knappt 19.000 Dkr.

Genom den s.k. Pinsepakken infördes 1999 det Särskilda Pensionssparandet (SP). SP omfattar ca.3 miljoner personer i åldrarna mellan 17-66 år som årligen betalar in en avgift motsvarande 1% av sin inkomst. Pensionen kommer sedan att betalas ut under en 10 års period från det pensionären fyllt 67 år.

Omkring 95.000 anställda tjänstemän i stat och kommun omfattas också av en offentligt finansierad arbetsmarknadspension - en tjänstemannapension. Denna räknas ut i förhållande till anställningstid och pensionsgrundande inkomst vid pensioneringen.

Vid sidan av dessa offentliga pensionsordningar finns det sedan ett stort antal arbetsmarknadspensioner som avtalats fram antingen mellan arbetsmarknadens parter eller inom det enskilda företaget. Pensionen står i

relation till de avgifter som den enskilde arbetstagaren/arbetsgivaren betalat in. Skillnaderna mellan de olika arbetsmarknadsordningarna är fortfarande stora men detta väntas jämnas ut sig i och med att de får en allt större betydelse.

Slutligen finns det möjlighet att pensionsspara individuellt i t.ex. banker, försäkringsbolag och pensionsinstitut. Pensionens storlek blir här beroende av hur mycket man sparar under sitt förvärvsliv.

12 Det svenska pensionssystemet

12.1. Kort historik

Sverige införde 1914 en allmän pensionsförsäkring som bestod av en ålderdoms- och en invaliditetsförsäkring. Pensionsförsäkringen var obligatorisk och omfattade i princip hela befolkningen.⁸⁰ Det svenska pensionssystemet byggdes sedan upp under 1930-talet och genom folkpensionsreformen 1948 vidareutvecklade Sverige, som det första landet i Norden en folkpension. En pension med ett universellt grundbelopp kompletterat med ett inkomstberoende tillägg.⁸¹ Som en jämförelse kan nämnas att det danska pensionssystemet under samma period omfattade endast 50% av befolkningen.⁸² Även om folkpensionsreformen innebar en klar förbättring av de äldres situation jämfört med hur de haft det tidigare hade de det fortfarande svårt, att pensioneras innebar att levnadsstandarden sänktes kraftigt.

⁸⁰ Socialdepartementets faktablad nr.1 jan.2000

⁸¹ http://www.oem.dk/pub/fore_pens/kap02.htm

⁸² Public and private pensions. s. 6.

⁸² Socialförsäkringsutskottets betänkande 1997/98:SFU13 s.20..

13 ATP-systemet

13.1 Allmän tilläggspension (ATP)

För att förbättra levnadsstandarden för de äldre infördes genom lag (1962:381) om allmän försäkring ett fördelningssystem - ATP-systemet. Den arbetande delen av befolkningen fick härigenom finansiera de äldres pensioner genom att betala in avgifter. Syftet med ATP-systemet var att få fram ett obligatoriskt tjänstepensionssystem grundat på inkomstbortfallsprincipen. Det hela utvecklade sig till ett universellt system där pensionen inte längre betraktades som ett bidrag utan i stället som en uppskjuten lön för redan utfört arbete.⁸³ ATP blev en avgiftsbaserad, förmånsbestämd och inkomstberoende tilläggspension administrerad av försäkringskassan.⁸⁴

För att få rätt till ATP ska man ha haft en pensionsgrundande inkomst under minst tre år. (Från och med 1980 räknas även förtidspension som pensionsgrundande inkomst). Den inkomstgrundande inkomsten räknas i regel ut efter de uppgifter som lämnats i självdeklarationen. För att få ATP-poäng krävs det att arbetsinkomsten, efter det att pensionsavgiften dragits, är 100 kr högre än det förhöjda prisbasbeloppet (Prisbasbeloppet följer prisutvecklingen i samhället och fastställs av regeringen varje år efter beräkningar av SCB. Prisbasbeloppet för 2000 är 36.600 kr. Pensionsutbetalningarna är i de flesta fall bestämda till en viss procent av prisbasbeloppet. Vid beräkningen av pensionsgrundande inkomst och ATP-poäng används i stället ett förhöjt prisbasbelopp. Det är för år 2000 bestämt till 37.300 kr)⁸⁵. Som inkomst räknas även sjukpenning, föräldrapenning m.m. Det finns också möjlighet att få pensionspoäng för s.k. vårdår. Detta gäller föräldrar som under större delen av ett år vårdat ett barn som ännu inte fyllt tre år.⁸⁶

Det finns en begränsning för hur stor pensionen kan bli, ett pensionstak som innebär att det vid beräkningen av den pensionsgrundande inkomsten bortses från inkomster som överstiger 7,5 gånger det förhöjda basbeloppet.

Hur stor ATP:n blir beror dels av hur länge man arbetat, dels av hur mycket man tjänat under de bästa 15 åren därav. För att få rätt till full pension krävs att man arbetat i minst 30 år. Pensionspoängen räknas därefter fram genom att man dividerar den pensionsgrundande inkomsten för ett visst år med det förhöjda prisbasbeloppet för samma år. Hel pension motsvarar ca. 60 % av denna genomsnittsinkomst. Om man inte uppfyller kravet på 30 år med

⁸³ Soc.dep. faktablad nr.1 jan.2000

http://www.social.regeringen.se/pressinfo/pdf/s2000_1.pdf

⁸⁴ Pensionsreformen - slutrapport - utgiven av socialdepartementet, juni 1998 s.8

http://www.pension.gov.se/pdf/inlaga_0608.pdf

⁸⁵ <http://www.fk.se./pension/alders.html>

⁸⁶ .Socialförsäkringsutskottets betänkande 1997/98:SFU13 s.20

pensionspoäng minskas pensionen i förhållande till det antal år som saknas. Anledningen till att pensionerna, både vad gäller de intjänade pensionsrätterna och pensionsutbetalningarna, följer prisutvecklingen är att de inte ska tappa i värde t.ex. till följd av inflation. Följden av detta har blivit att nya pensionärer kommit att få ständigt högre ATP än de äldre.⁸⁷

ATP-systemets 30/15-årsregel gör det till ett s.k. icke-aktuariskt system d.v.s. det finns inget entydigt samband mellan de avgifter man betalat in och den pension man får ut. Har man t.ex. arbetat i 45 år är det enbart inkomsten från de 15 bästa av dessa som har betydelse för pensionen. De resterande 2/3 av den arbetade tiden kommer ATP-avgifterna i stället att fungera som en sorts skatt.⁸⁸

13.2 Folkpensionen

Folkpensionen är ATP-systemets grundpension, den är skattefinansierad och uppbyggd enligt pay-as-you-go-principen, d.v.s. de skatter som betalats in ett år ska finansiera samma års pensionsutbetalningar.

Alla som under tre år antingen varit bosatta eller arbetat i Sverige har, oberoende av medborgarskap, rätt till folkpension. För att få hel folkpension krävs det att den försäkrade endera har bott i Sverige minst 40 år mellan sitt 16 och 64 år eller att han/hon har 30 år med ATP-poäng. I de fall dessa villkor inte är uppfyllda minskas pensionen i motsvarande omfattning d.v.s. har man färre än 40 bosättningsår eller 30 med ATP-poäng så minskas pensionen med 1/40 eller 1/30 för varje år som fattas.⁸⁹

Bosättningstiden räknas från det år man fyller 16 år och fram till man fyller 64. All bosättningstid räknas samman och avrundas sedan nedåt till närmaste antal hela år.

I praktiken är den allmänna pensionsåldern i dag 65 år. I realiteten finns det emellertid ingen sådan allmän pensionsålder inskriven i pensionslagstiftningen, i stället regleras detta i 33 § i anställningsskyddslagen (1982:80). Enligt denna är pensionsåldern förhandlingsbar och i de fall det inte annat avtalats kan en arbetsgivare meddela en arbetstagare att denne ska lämna anställningen vid 67 års ålder. Enligt de flesta kollektivavtal är dock den gällande pensionsåldern 65 år. Pensionssystemet har anpassat sig därefter och folkpension kan därför betalas ut till en försäkrad från och med den månad han/hon fyller 65 år. Regeringen lade dock under 1999 fram ett förslag (Ds.1999:39) om att detta

⁸⁷ Pensionsreformen - slutrapport s.8

⁸⁸ RFV - Riksförsäkringsverket - redovisar 1999:12 s.34

Den nya allmänna pensionen - med orange brev som utgångspunkt.(ISSN 0283 - 0965)

<http://www.rfv.se/press/bilagor/redo99-12.pdf>

⁸⁹ Socialförsäkringsutskottets betänkande 1997/98:SFU13 s.20.

dispositiva inslag skulle försvinna och enligt förslaget skulle det då inte längre vara möjligt att tvinga någon att gå i pension före 67 års ålder. Förslaget innebär inte att pensionsåldern rent generellt kommer att höjas till 67 år, däremot ska de som vill ha rätt att stanna kvar fram till dess. Ärendet är fortfarande under behandling.

Det finns i dag möjlighet att ta ut pensionen både före och efter 65 års ålder. Förtida uttag är möjliga tidigast fr.o.m. den månad personen fyller 61 (åldern höjdes från 60 år den 1 januari 1998 för personer födda 1938 eller senare). Detta innebär dock att pensionen minskar med 0,5% för varje månad som pensionen tas ut före den egentliga pensionsmånaden vid 65 år, reduktionen av beloppet är permanent. Om man i stället väljer att skjuta upp pensioneringen till efter 65 års ålder innebär det att pensionen höjs med 0,7% i månaden. Det sätts dock en gräns vid den månad man fyller 70 år. Oberoende av om det gäller ett förtida eller ett uppskjutet uttag av pension så måste uttaget gälla både folkpension och tilläggspension. Vid pensioneringen kan man välja mellan att ta ut hel, halv eller en fjärdedels pension.⁹⁰

Redan vid 60-års ålder har nästan hälften av befolkningen någon form av pension (se Bilaga 5). I åldrarna mellan 55-59 år har över 25% pension. Många pensionärer fortsätter emellertid att arbeta, men av de som fyllt 63 år har minst hälften pensionen som största inkomstkälla. Hel ålderspension, dvs. folkpension, utgör 96% av basbeloppet för en ogift pensionär och 78,5% av basbeloppet för en gift/sambo vilket år 2000 motsvarar 35.136 respektive 28.731 kronor per år.⁹¹

13.3 Pensionstillägg

I de fall man inte har någon ATP eller om den är låg kan man få pensionstillskott till folkpensionen. Det högsta pensionstillskottet är 56,9% av prisbasbeloppet, för år 2000 motsvarar det 20.825 kronor. Beloppet är det samma oberoende om man är ensamstående eller inte.

I de fall ATP-avgifter skulle ha betalats in men detta inte skett, får man i princip inte något pensionstillskott. Pensionstillskottet reduceras krona för krona i förhållande till den ATP man tjänat in. Det pensionstillskottet som finns kvar efter avräkningen betalas ut i lika många 40- eller 30-delar som folkpensionen.

Är man född 1953 eller tidigare och avstått från arbete på grund av att man varit hemma och tagit hand om ett svårt sjukt eller handikappat barn kan man ha rätt till ett särskilt pensionstillägg.⁹²

⁹⁰ Socialförsäkringsutskottets betänkande 1997/98:SFU13 s.20.

⁹¹ Socialdepartementets faktablad nr.1 jan.2000

⁹² <http://www.fk.se./pension/alders.html>

De sämst ställda pensionärerna kan i vissa fall få sin folkpension utökad genom ett bostadstillägg till pensionärer (BTP) eller ett särskilt bostadstillägg till pensionärer (SBTP). Bostadstillägget är inkomstprövat och utbetalas endast till ålderspensionärer som fyllt 65 år.⁹³

I princip alla pensionsförmåner är skattepliktiga inkomster, vissa behovsprövade ersättningar t.ex. bostadstillägg och särskilt pensionstillägg är dock undantagna.

13.4 Pension utomlands

Medborgare som omfattas av EES-avtalet har rätt till folkpension från Sverige, om de arbetat eller bott här, även om de som pensionärer inte är bosatta i landet. För att få rätt till folkpension måste man dock ha bott i Sverige minst tre år, eller ha minst tre års ATP-poäng. I övrigt gäller de allmänna EU-reglerna om sammanläggning, pro-rata-temporis-principen etc.

Personer som inte omfattas av EES-avtalet har i princip inte rätt till folkpension när de bosätter sig utanför Sverige. Det finns dock ett antal konventioner som frångår detta bl.a. får nordiska medborgare behålla pensionen om de bosätter sig i ett annat EES-land även om de inte omfattas av EES-avtalet. Bosätter man sig utan för EES-området har man dock förlorat rätten till svensk folkpension.⁹⁴

Intjänad ATP har man rätt att få utbetald oberoende av hemvist eller nationalitet. Det krävs dock minst tre års ATP-poäng. Har man inte detta kan poängen läggas samman med poäng som tjänats in i något annat EES- eller konventionsland.

13.5 Reformkrav

ATP-systemet har med tiden blivit utsatt för allt mer kritik. Den tyngsta kritiken har hävdats att systemet är instabilt, att det har svårt att balansera sina in- och utbetalningar både under perioder med sämre ekonomisk utveckling och vid demografiska förändringar.

För att ATP-systemet ska kunna hålla sin jämvikt anses det krävas en reell tillväxt i ekonomin med ca 2% per år.⁹⁵ ATP-systemet följer prisutvecklingen, och pensionsnivån höjs i takt med ökade löner. Detta innebär att nya pensionärer hela tiden får högre pension än de äldre.

⁹³ <http://www.fk.se./pension/alders.html>

⁹⁴ Förordning (1993:1529) om tillämpning av en nordisk konvention den 15 juni 1992 om social trygghet

⁹⁵ .SOU 1994:21, reformerat pensionssystem, Bilaga A. Kostnader och individeffekter.

Kostnadsökningarna täcks i och för sig av en oförändrat avgift, men endast om lönerna ökar tillräckligt. De förmånsbestämda pensionerna i ATP-systemet förutsätter alltså att ekonomin fortsätter växa.

Kritiken angående ATP-systemets instabilitet vid demografiska förändringar har att göra med att det är ett fördelningssystem. Det är de människor som förvärvsarbetar i dag som genom att betala skatt och avgifter ska finansiera dagens pensionsutbetalningar. I Sverige, liksom i andra industriländer, har det skett en markant förskjutning när det gäller medellivslängden. När ATP-systemet infördes på 60-talet var antalet pensionärer ca.20 per 100 personer i yrkesaktiv ålder, medan det under 1990-talet ökat till ca.30. De beräkningar som gjorts tyder på att pensionärernas andel av befolkningen i framtiden kommer att öka. År 2025 antas det att 100 yrkesverksamma personer kommer att försörja 41 ålderspensionärer. Vid en låg ekonomisk tillväxt skulle det behövas allt högre avgifter och skatter för att få ett fungerande fördelningssystemet. Den ökade andelen pensionärer riskerar då att bli en allt tyngre belastning för den förvärvsarbetande delen av befolkningen. Det faktum att allt fler människor är beroende av sin pension, samtidigt som allt färre finansierar den, har haft stor betydelse för kraven angående en förnyelse av pensionssystemet.⁹⁶

Det har också riktats kritik mot ATP-systemet för att det genom 30/15-årsregeln gynnar de som arbetat en kort period eller som haft en ojämn inkomstutveckling och missgynnar de som under en lång tid haft en jämn inkomstutveckling. Detta leder till att två personer med samma livsinkomst kan få väldigt olika pensioner, trots att de betalat in lika mycket i avgifter.⁹⁷

Sammantaget har kritiken fått till följd att ATP-systemet inte längre ansetts vara ett tillräckligt hållbart system och att det därför behöver reformeras.

⁹⁶ RFV - Riksförsäkringsverket - redovisar 1999:12 s.16

⁹⁷ RFV - Riksförsäkringsverket - redovisar 1999:12 s.16

14 Den nya allmänna pensionen

14.1 Tillkomsten

Under åren 1991-1994 arbetade en grupp bestående av representanter från samtliga riksdagspartier, den s.k. Pensionsarbetsgruppen fram ett förslag till en reformering av pensionssystemet. 1994 träffade de dåvarande fyra borgerliga regeringspartierna samt socialdemokraterna en överenskommelse och regeringen lade fram propositionen "Reformering av det allmänna pensionssystemet"(1993/94:250).

I propositionen lade man fram förslag angående principer och riktlinjer för att reformera ATP-systemet, däremot inget lagförslag. Detta kom i stället sommaren 1995 då Socialdepartementet lämnade in ett första förslag(Ds.1995:41). De flesta av reglerna i detta förslag kom senare att samlas i "Lagen om inkomstgrundad ålderspension" (LIP).

I november 1997 lade Socialdepartementet fram ytterligare två förslag "Garantipension och samordningsfrågor m.m." (Ds 1997:66) och "Inkomstgrundad ålderspension - finansiella frågor m.m."(Ds 1997:67) och den 14 april 1998 kom de två propositionerna 1997/98:151 Inkomstgrundad ålderspension, m.m. och 1997/98:152 Garantipension, m.m..

Den 8 juni 1998 fattade riksdagen beslut om att ersätta det gamla pensionssystemet med folkpension och ATP och i stället införa ett nytt system för ålderspensionering i Sverige. Systemet började stegvis införas från och med år 1999 och de första pensionsutbetalningarna enligt det nya systemet kommer att ske år 2001.⁹⁸

14.2 Administration

Liksom i ATP-systemet kommer de allmänna försäkringskassorna att sköta den största delen av den nya allmänna pensionen. De kommer att administrera garanti- och inkomstpensionen, beräkna och besluta hur stor pensionsrätt för inkomst var och en får, samt vilken premiepension man tjänat in. Vidare fattar de beslut angående de fall där pensionsrätten skall överföras till någon annan.⁹⁹

För administrationen av premiepensionen har det däremot inrättats en helt ny myndighet – Premiepensionsmyndigheten (PPM). Denna myndighet ska ta hand om handeln med fondandelarna, sköta bokföring m.m. samtidigt ska

⁹⁸ <http://www.ppm.nu/nyapensionen/allmanna.html>

⁹⁹ http://www.ppm.nu/nyapensionen/allmanna_ansvar.html

den administrera det efterlevande skydd som kan kopplas till premiepensionen och en traditionella livförsäkring, som det kommer att bli möjligt att flytta över pengarna till vid pensionen. Vidare har PPM också ansvaret för att informera och vägleda pensionspararna inför deras val av fonder.

PPM kommer att finansieras med en avgift på 0,3% av pensionspararnas tillgodohavande på premiepensionskonto. Pensionspararna ska dessutom en betala en förvaltningsavgift till de olika fondbolagen.¹⁰⁰

14.3 Den pensionsgrundande inkomsten - Livsinkomsten

Till skillnad från ATP-systemets 30/15-regel så baseras den nya pensionen på hela livsinkomsten. Vart och ett av de år man tjänat in pension påverkar alltså pensionens storlek. Det kommer att finnas en direkt koppling mellan de avgifter man betalt in och den pension man får ut. Pensionsrätten motsvarar idag 18,5% av den pensionsgrundade inkomsten. Avgiften betalas av arbetsgivaren. Pensionsavgiften är inte avdragsgill och beskattas som inkomst när den betalas ut. Däremot tas det inte ut någon skatt på reavinst eller på avkastningen av pensionen¹⁰¹

Rätten till pension grundar sig inte bara på förvärvsinkomster utan även på socialförsäkringsersättningar, för dessa är det staten som betalar avgiften. Med pensionsgrundande inkomst menas den taxerade inkomsten minus den allmänna pensionsavgiften. Inkomster som är pensionsgrundande är:

- inkomst från anställning och annat förvärvsarbete
- a-kassa
- sjukpenning
- föräldrapenning

För att få en pensionsgrundande inkomst måste man ha en beskattningsbar inkomst på minst 0,24 prisbasbelopp, vilket motsvarar 8.736 kr år 2000. Kommer man upp i den inkomsten ger det pensionspoäng från den första kronan.

Pensionen kan dock inte bli hur hög som helst. Precis som i ATP-systemet finns det ett inkomsttak. Inkomster som överstiger 7,5 förhöjda prisbasbelopp när pensionsavgifterna dragits är inte pensionsgrundande, d.v.s. den del av inkomsten som ligger över 279.000 Skr. (år 2000) ger inte rätt till högre pension.¹⁰²

¹⁰⁰ <http://www.ppm.nu/ppm/viktigaste.html>

¹⁰¹ RFV - Riksförsäkringsverket - Redovisar 1999:12 s.13

¹⁰² <http://www.pension.nu/system/fungerar/inkomst.htm>

14.4 Pensionsgrundande belopp¹⁰³

Förutom pensionsrätt för samtliga år man arbetar kan man i det ny systemet tillgodoräkna sig de år man är hemma med barn, gör värnplikt och studerar, s.k. pensionsgrundande belopp.

Pensionsgrundande belopp för barnår kan man få under barnets fyra första år och bara för ett barn i taget. Barnårsrätt kan tillgodoräknas från 1960. För perioden mellan 1960 och 1998 går barnårsrätten automatiskt till mamman. En pappa som har en lägre pensionsgrundande inkomst än mamman det aktuella året kan dock ansöka om att få barnårsrätten i stället. Från och med 1999 får föräldrarna fritt välja vem som ska ha barnårsrätten, dvs. om de båda uppfyller kraven. Om det inte görs någon anmälan går rätten till den förälder som har lägst pensionsgrundande inkomst det året.

Rätten till pension grundar sig på det s.k. pensionsgrundande beloppet, en fiktiv inkomst som kan räknas fram på tre olika sätt:

1. Som en individuell jämförelseinkomst - den fyller då på upp till den inkomst man hade året innan barnet föddes.
2. Generell jämförelseinkomst - som fyller på upp till en tänkt lön, vilken motsvara 75% av den genomsnittliga inkomsten för alla under 65 år.
3. Ett enhetligt belopp - motsvarar inkomstbasbeloppet - före 1999 ett förhöjt prisbasbelopp (37.200 för 1999).

När det gäller pensionsrätt för värnplikt kan den tillgodoräknas tidigast från år 1995 och grundas på ett pensionsgrundande belopp som motsvarar 50% av den generella jämförelseinkomsten i alternativ 2. Beloppet beräknas per dag för dem som haft minst 120 värnpliktsdagar.

Eftergymnasiala studier kommer att ge pensionsrätt retroaktivt från och med år 1995 och är tänkt att i viss mån kompensera för bortfallet av inkomster under studietiden. Det pensionsgrundande beloppet kommer att motsvara 138% av bidragsbeloppet.¹⁰⁴

För att få rätt till ett pensionsgrundande belopp för barnår och värnplikt måste man uppfylla ett förvärvsvillkor d.v.s. man måste under minst 5 år ha haft en pensionsgrundande inkomst motsvarande två förhöjda prisbasbelopp (74.400 kr år 1999). Det behöver emellertid inte vara fem år i följd utan de kan vara fördelade över ett helt liv.¹⁰⁵

¹⁰³ RFV - Riksförsäkringsverket - Redovisar 1999:12 s s.14

¹⁰⁴ <http://www.pension.nu/system/fungerar/studier.htm>

¹⁰⁵ http://www.ppm.nu/nyapensionen/allmanna_pgrund.html

14.5 Inkomstpensionen

Inkomstpensionen grundar sig på den sammanlagda livsinkomsten. 16 % av den pensionsgrundade inkomsten går till inkomstpensionen och finansierar de pensioner som betalas ut idag enligt ett fördelningssystem, som liksom ATP-systemet, fungerar enligt en pay-as-you-go-princip och de avgifter som betalas in ska finansiera de pensioner som betalas ut.

Samtidigt ger dessa 16% rätt till en inkomstpension som motsvarar den inbetalda avgiften. De pensionsrätter man tjänar samman läggs ihop år från år, efter en uppräknig i förhållande till den allmänna löneutvecklingen för alla under 65 år. Den sammanlagda rätten till inkomstpension kallas pensionsbehållning.¹⁰⁶

Pensionsåldern blir med det nya systemet mer flexibel, man har rätt att ta ut pension från och med 61 års ålder och det finns ingen övre gräns. Hur stor inkomstpensionen blir räknas ut genom att den sammanlagda pensionsbehållningen divideras med ett delningstal. Delningstalet grundar sig på en beräkning av hur lång tid de som är födda samma år beräknas leva. Pensionen blir därför högre ju längre tid man väntar med att ta ut den, detta eftersom den återstående livslängden förväntas bli kortare ju äldre man blir.¹⁰⁷

14.6 Premiepensionen

Det avsätts 2,5 % (sedan 1999) av inkomsten till en premiepension. Denna premiepension är individuell och växer med avkastningen på den fond där pengarna placeras. Från och med hösten 2000 får man möjlighet att själv välja i vilken eller vilka fonder premiepensionen ska placeras. Denna premiepension kommer sedan att beräknas utifrån vilken behållning pensionskontot gett. Beräkningen sker på försäkringsmässiga grunder och på lika villkor för män och kvinnor. I de fall man inte gör ett eget fondval placeras pengarna i Premiesparfonden (som är en del av den Allmänna Pensionsfonden).¹⁰⁸

Mellan vilka fonder kan man då välja? Hösten 2000 kommer det att finnas ca.500 fonder. Dessa ska uppfylla vissa krav - De måste ha ingått ett samarbetsavtal och lämna information till pensionsspararna när dessa så önskar. De ska varje år ge PPM rapporter angående sina kostnader. De får inte ta ut insättnings- eller uttagsavgifter när PPM vill köpa eller sälja för pensionsspararnas räkning. De ska vara registrerade hos Finansinspektionen. Slutligen måste fondförvaltarna betala tillbaka en bestämd del av

¹⁰⁶ RFV - Riksförsäkringsverket - Redovisar 1999:12 s.13

¹⁰⁷ http://www.ppm.nu/nyapensionen/allmanna_inkomst.html

¹⁰⁸ http://www.ppm.nu/premiepension/bestamma_intevalja.html

förvaltningsavgifterna till PPM - dessa används sedan för att köpa nya fondandelar som fördelas mellan pensionsspararna.

Fonderna delas upp i fyra huvudkategorier beroende på hur de placerar sina medel: aktiefonder, räntefonder, blandfonder och generationsfonder.¹⁰⁹

Precis som när det gäller inkomstpension kan man i princip själv välja tidpunkt för pensioneringen. Man måste dock ha fyllt 61 år, däremot finns det ingen övre åldersgräns.

Förutom att man kan välja att ta ut en hel pension och eventuellt helt dra sig tillbaka från arbetslivet finns det ett antal andra valmöjligheter. Man kan :

- välja att pensionera sig till 1/4, 2/4 eller 3/4,
- fortsätta att arbeta samtidigt som man tar ut intjänad pension, det går även att ta en paus i pensionsutbetalandet.

Premiepension som tjänats in i Sverige betalas ut oberoende var man senare bosätter sig.¹¹⁰

Meddelar man inte PPM annat kommer premiepensionen att stå kvar i fonder även efter det att pensionen börjat betalas ut. Eftersom pensionen då påverkas av hur det går för fonderna kommer pensionens storlek att skifta. Det finns dock möjlighet att flytta över premiepensionen till en traditionell livförsäkring, som även den administreras av PPM. Överföringen måste då gälla hela tillgodohavandet och det går inte att ångra sig och byta tillbaka till fonder igen.¹¹¹

Premiepension kan bara tas ut som pension. Vid dödsfall fördelas de återstående pensionsmedlen på de övriga pensionsspararna (s.k. arvsvinster). Från och med år 2002 kommer det dock att bli möjligt att koppla ett efterlevandeskydd till premiepensionen.¹¹²

Hur stor premiepensionen blir är omöjligt att avgöra på förhand eftersom det påverkas av en rad olika omständigheter. Bl.a. av hur stor den totala livsinkomsten blir, vid vilken ålder man väljer att pensionera sig och vilken ekonomisk utveckling fonderna där premiepensionen placerats har haft.

¹⁰⁹ http://www.ppm.nu/premiepension/bestamma_vilkafonder.html

¹¹⁰ <http://www.ppm.nu/premiepension/hurnar.html>

¹¹¹ <http://www.ppm.nu/premiepension/hurnar.html>

¹¹² <http://www.ppm.nu/premiepension/dod.html>

14.7 Garantipensionen

Som en ersättning för ATP-systemets folkpension finns det en skattefinansierad garantipension som ska fungera som ett grundskydd för personer med låg inkomstgrundad pension. För att få rätt till garantipension måste man ha bott i Sverige minst tre år och för att få full garantipension måste man ha varit bosatt i Sverige minst 40 år mellan 25 och 64 års ålder. Garantipensionen betalas till skillnad från inkomst och premiepension inte ut förrän efter fyllda 65 år.

Storleken på garantipensionen är beroende av prisbasbeloppet. Om en pensionär inte har någon inkomstgrundad pension över huvudtaget kan han/hon få full garantipension, vilket motsvarar ca. 6.500 kr per månad för ogift och ca. 5.800 per månad för gift (år 1999).¹¹³

I de fall det finns en inkomstpension reduceras garantipensionen på så sätt att den avräknas krona för krona mot den inkomstgrundade pensionen upp till ca. 3.800 kr. per månad för ogift och 3.500 per månad för gift pensionär. När den inkomstgrundade pensionen kommer upp till 9.300 kr för ogift och 8.200 per månad för gift är garantipensionen helt bortreducerad.¹¹⁴

14.8 Vilka omfattas?

Det nya allmänna pensionssystemet omfattar alla som fötts 1938 eller senare. För de som fötts efter 1954 beräknas hela pensionen efter de nya reglerna. För de som är födda mellan 1938 och 1953, den s.k. mellangenerationen, beräknas en del av pensionen enligt de äldre reglerna och en del enligt de nya.¹¹⁵

Hur stor andel en person i mellangenerationen får från respektive pensionssystem beror på vilket år hon/han är född. De som är födda år 1938 kommer att få 4/20 av pensionen från det nya systemet och 16/20 från det gamla systemet. De som är födda 1939 får 5/20 från det nya och 15/20 från det gamla osv. tills det gamla systemet från och med 1954 är helt bortkopplat och det nya allmänna pensionssystemet gäller fullt ut.

För de personer som är födda 1938 och 1939 och som har tagit ut förtida ålderspension beräknas alltså pensionen enligt både det gamla och nya systemet. När de fyller 65 år kommer dock pensionen att helt omfattas av de nya beräkningsreglerna. För att förhindra att de då drabbas av en sänkt pension beräknas deras pensioner från och med januari 2001 och fram till månaden före de fyller 65 år enligt särskilda regler som en del i det nya

¹¹³ http://www.ppm.nu/nyapensionen/allmänna_pgrund.html

¹¹⁴ RFV - Riksförsäkringsverket - Redovisar 1999:12 s.15.

¹¹⁵ .RFV - Riksförsäkringsverket - Redovisar 1999:12 s.13

pensionssystemet. Tilläggs pensionen blir därför 20/20 i stället för 16/20 respektive 15/20 för dessa åldersgrupper. Någon inkomstpension betalas då inte ut, dessa special regler beräknas beröra ca.9000 personer.¹¹⁶

För mellangenerationen gäller vidare att de ATP-poäng som redan tjänats in kommer att räknas som pensionsrätter för inkomstpension. Genom en s.k. garantiregel säkras en pension som minst motsvarar vad man tjänat in i ATP-poäng t.o.m.1994. Inkomster från och med 1995 ger även rätt till premiepension.

De som är födda efter 1954 omfattas helt av det nya systemet. Det innebär att alla intjänade ATP-poäng räknas om till pensionsrätter för inkomstpension.¹¹⁷

För att få pension måste man först anmäla detta till försäkringskassan. Pensionsavgiften är inte avdragsgill och pensionen beskattas som inkomst vid utbetalningen. Det tas inte ut någon skatt på reavinst eller på pensionens avkastning.

14.9 En automatisk balansering

Ett av de grundläggande målen med ålderspensionsreformen var att få fram ett system som är kapabelt att klara av samhällsekonomiska och demografiska påfrestningar. Av denna anledning har, som tidigare nämnts, det nya systemet utformats som ett avgiftsbestämt system till skillnad från ATP-systemet som är förmånsbestämt. I syfte att ytterligare förstärka systemet har regeringen lagt fram ett förslag om en automatiska balansering av pensionssystemet. Detta görs enligt förslaget genom att systemet, när det blir nödvändigt för att förhindra att dess skulder överstiger dess tillgångar, övergår från att följa genomsnittsinkomsten och i stället då följer tillväxten i systemets tillgångar. Reglerna avseende den automatiska balanseringen är tänkta att träda i kraft 2002 med verkan fr.o.m. år 2003.¹¹⁸

¹¹⁶ Social & Hälsovårdsnytt i Norden - Särskilda regler för förtida pension –
<http://www.shn.dk/artiklar/424.shtml>

¹¹⁷ http://www.ppm.nu/nyapensionen/allmanna_omfattas.html

¹¹⁸ Social och Hälsovårdsnytt i Norden: Automatisk balansering av ålderspensionssystemet
<http://www.shn.dk/artiklar/571.shtml>

15 Förtidspension

15.1 Inledning

Det nuvarande förtidspensionssystemet är en del av det allmänna pensionssystemet och beräkningen sker i princip enligt samma regler som gäller för ålderspensionen. Eftersom förtidspensionering blir aktuell när arbetsförmågan blir långvarigt nedsatt på grund av fysisk eller psykisk sjukdom, finns det samtidigt ett nära samband mellan förtidspension och sjukförsäkring.

I det följande beskrivs förtidspensionens utveckling fram till idag, hur det nuvarande förtidspensionssystemet fungerar och hur utvecklingen ser ut framåt i tiden.

15.2 Historik¹¹⁹

I och med 1913 års lag om allmän pensionsförsäkring och införandet av folkpensionen blev det även möjligt för personer som fått sin arbetsförmåga varaktigt nedsatt att få invaliditetspension. Dvs. de fick hjälp till sin försörjning fram till dess de vid 67 års ålder fick rätt till ålderspension. Invaliditetspensionen syfte var inte i första hand att ersätta eventuella inkomstbortfall, istället var det en form av behovsprövad ersättning, som även vid maximal utbetalning var låg. Trots den nya förmånen kunde de drabbade därför ofta tvingas att sänka sin levnadsstandard kraftigt.

Pensionen för de äldre förbättrades genom 1935 och 1946 års lagar och i samband med detta förbättrades även situationen för de som på grund av arbetsoförmåga pensionerats i förtid. Rent principiellt förändrades däremot inte systemet förrän med 1962 års lag om allmän försäkring som införde den förtidspension som i huvudsak gäller än idag.

I och med 1962 års lag kom förtidspensionen till viss del att ersätta även det inkomstbortfall som blev följderna när en lönearbetare inte längre kunde förvärvsarbeta i samma utsträckning som tidigare. Denna nya förtidspension gav dessutom rätt till ATP-poäng fram till det att den egentliga ålderspensionen trädde i dess ställe. Systemet var uppbyggt som en försäkring och finansierades genom avgifter. För att kunna få rätt till förtidspension krävdes att arbetsförmågan var nedsatt med minst 50 procent.

I början av 70-talet utvidgades kriterierna för rätten att få förtidspension. Tyngdpunkten flyttades från det medicinska handikappet (SFS 1970:186)

¹¹⁹ I det fall inget annat anges bygger avsnittet på Grunderna i Socialförsäkringsrätten av Anna Christensen, Juridiska fakulteten, Lunds Universitet 1996 s.112-114

och i stället fick människors möjligheter att hävda sig på arbetsmarknaden en större betydelse (det ställdes dock fortfarande krav på en viss funktionsnedsättning). Ersättningsnivåerna blev samtidigt högre.

Förtidspensionssystemet kom nu att omfatta helt nya grupper av människor som av olika anledningar hade svårigheter att hävda sig på arbetsmarknaden. Enligt propositionen var syftet bakom lagändringarna emellertid inte arbetsmarknadspolitiskt utan snarare ett utslag av ett nytt rättvisetänkande: I stället för en generell sänkning av pensionsåldern valde man att sänka kraven för de personer som hade störst behov av en förtida pension.¹²⁰

Det medicinska handikappets betydelse för rätten till förtidspension minskades ytterligare 1972 då kravet togs bort helt för bl.a. arbetslösa äldre. För dessa, dvs. arbetslösa över 60 år, blev förtidspensionen nu i många fall en naturlig förlängning av a-kasseperioden.

Kriterierna för att få förtidspension utvidgades ytterligare 1976, då det blev möjligt att få förtidspension på grund av psykosociala problem som t.ex. missbruk.

I oktober 1991 försvann möjligheterna att få förtidspension på rent arbetsmässiga grunder. Under vissa förutsättningar gäller emellertid de tidigare reglerna fortfarande. Det gäller personer som förtidspensionerats innan de nya reglerna trädde i kraft eller som blivit uppsagda p.g.a. arbetsbrist före den 1 januari 1990. Dessa har oberoende av de nya reglerna fortfarande rätt till förtidspension i de fall de är långtidsarbetslösa och utförsäkrade från a-kassan.¹²¹

Särbestämmelser angående de äldres rätt till förtidspension försvann 1995(SFS 1995:508) och fr.o.m. den 1 januari 1997, då lagändringen trädde i kraft, krävs det nu samma nedsättning av arbetsförmågan för alla, oberoende av ålder.

Samtidigt som det endast blev möjligt att få förtidspension på medicinska grunder så skärptes bedömningen av den kvarvarande arbetsförmågan. Bedömdes det att det fanns någon arbetsförmåga kvar överhuvudtaget så avslogs alla ansökningar om hel förtidspension. Reglerna kritiserades dock kraftigt och mildrades något i januari 1999.¹²²

¹²⁰ Prop.1970:66 .59

¹²¹ <http://www.fk.se/pension/fortids.html>

¹²² <http://www.jbk.se/forsakringar/socfors/fortidspens.htm>

15.3 Allmänt om förtidspensionssystemet i idag

Förtidspensionssystemet är som tidigare nämnts en del av det allmänna pensionssystemet och regleras i lagen om allmän försäkring (1962:381) kapitel 7 och 13.

För att ha rätt till förtidspension måste man vara mellan 16 och 64 år och ha sin arbetsförmåga varaktigt nedsatt med minst en fjärdedel. Bedöms det som att arbetsförmågan kommer att vara nedsatt under lång tid, men att det trots detta finns en möjlighet att komma tillbaka till arbetslivet kan man i stället få ett tidsbegränsat sjukbidrag. Förtidspension och sjukbidrag beräknas och bedöms på samma sätt och i det följande kommer begreppet förtidspension därför att användas som gemensam benämning för båda.

Liksom ålderspensionen består förtidspensionen av två delar, folkpension och tilläggspension(ATP). De som har låg eller helt saknar ATP får därutöver ett pensionstillägg samt ett särskilt inkomstprövat bostadstillägg för pensionärer(BTP). Vid låg eller medelhög förtidspension finns dessutom det särskilda grundavdraget vilket gör att förtidspensionen beskattas lägre än arbetsinkomster. Rent principiellt innebär detta att grundskyddet i pensionssystemet är uppbyggt på samma sätt oberoende av om man pensioneras före eller efter 65 års ålder.

Sedan den 1 januari 1993 ställs det krav på att man antingen ska ha varit bosatt i Sverige tre år i Sverige eller ha tre år med ATP-poäng. Enligt förordning(EEG) nr.1408/71 om tillämpningen av social trygghet kan kravet på minsta försäkringstid uppfyllas genom att försäkringstid från andra länder inom EU/EES läggas samman. Det krävs dock att minst ett av dessa år kan härledas från Sverige.

För att få förtidspension krävs det att den fysiska eller psykiska prestationsförmågan är varaktigt nedsatt på grund av sjukdom eller annat. Det finns möjlighet att få hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels förtidspension beroende på i vilken grad arbetsförmågan är nedsatt

15.4 Förtidspension som folkpension

Den del av förtidspensionen som utges i form av folkpension är uppbyggd på samma sätt som i ålderspensionssystemet och räknas ut i förhållande till den faktiska bosättnings tiden i Sverige(se kap.14). Under vissa förutsättningar tillgodoräknas även tiden efter pensionsfallet. Som sådan s.k. framtida bosättnings tid räknas åren från och med pensionsfallsåret och fram till och med det 64:e året. För att få tillgodoräkna sig all framtida bosättnings tid krävs det att man varit bosatt i Sverige minst fyra femtedelar av den tid det varit möjligt mellan 16 års ålder och året före pensionsfallet. I annat fall görs en proportionering. Proportioneringen innebär att den framtida

bosättningstiden minskas i förhållande till antalet faktiska bosättningsår jämfört med fyra femtedelar av den möjliga tiden.¹²³

Folkpensionen betalas ut till alla förtidspensionärer oberoende av tidigare förvärvsinkomster. För en ogift förtidspensionär är hel folkpension detsamma som 90 procent av basbeloppet (32.940 kr. år 2000) och för en gift 71,5 procent av prisbasbeloppet (26 535 kr. år 2000).¹²⁴

15.5 Förtidspension som tilläggspension

Den inkomstrelaterade delen av förtidspensionen, den allmänna tilläggspensionen (ATP), bestäms dels av vad förtidspensionären haft för förvärvsinkomster före pensionsfallet, dels (i vissa fall) av vad hon eller han hade kunnat förväntats tjäna under normala omständigheter, dvs. om fortsatt förvärvsarbete varit ett alternativ. För att beräkna denna framtida inkomstförlust görs en s.k. antagandepoängsberäkning. Beräkningen grundar sig på antingen de två bästa årsinkomsterna från de fyra åren närmast före pensionsfallet, eller på ett genomsnitt av hälften av de bästa inkomståren efter 16 års ålder.

För att få förtidspension från ATP måste man ha haft minst tre år med pensionsgrundande inkomst, även antagandepoängen medräknas.¹²⁵

Vid själva beräkningen gäller sedan i princip samma regler som för ålderspension från ATP.

15.6 Tillägg till pensionen

15.6.1 Pensionstillskott

De förtidspensionärer som har låg eller ingen ATP kan få pensionstillskott. Den som skulle ha betalat in ATP-avgifter men inte gjort det får i princip inget pensionstillskott. Vid full förtidspension motsvarar det högsta pensionstillskottet 112,9 procent av prisbasbeloppet (41 321 kronor för år 2000, samma för både gifta och ogifta). ATP som betalas eller skulle ha betalats ut reducerar pensionstillskottet krona för krona.¹²⁶

I jämförelse med ålderspensionärerna innebär detta att förtidspensionärerna får en något högre ersättning. (Vid hel ålderspension är pensionstillskottet

¹²³ Ds.2000:39 Sjukersättning i stället för förtidspension s.154-155

¹²⁴ <http://www.fk.se/pension/fortids.html>

¹²⁵ Prop. 1997/98:11 Reformerad förtidspension m.m. s.20-21

¹²⁶ <http://www.fk.se/pension/fortids.html>

högst 56,9 procent av prisbasbeloppet).¹²⁷ Nivåskillnaden har motiverats bl.a. med att de som pensioneras i förtid inte har möjlighet att tjäna in pensionspoäng i samma utsträckning som de som förvärvsarbetat. En annan anledning är att levnadsomkostnaderna antas vara högre för de yngre eftersom de pensioneras i en ålder då man normalt kan antas ha ett aktivare liv och t.ex. bilda familj m.m.¹²⁸

Den garanterade pensionen för en ensamstående förtidspensionär blir om man lägger samman folkpension och pensionstillskott 2,019 prisbasbelopp och för en gift 1,854 prisbasbelopp (år 2000 motsvarar detta 74 261 kr. respektive 67 856 kr).¹²⁹

15.6.2 Bostadstillägg

Både förtids- och ålderspensionärer kan få ett inkomstprövat bostadstillägg till pensionärer (BTP)

15.6.3 Handikappersättning

I de fall det finns behov av särskilda hjälpinsatser för att klara av att förvärvsarbeta, studera eller klara sitt dagliga liv, eller där handikappet innebär betydande merkostnader kan man tillsammans med förtidspensionen få handikappersättning. (Handikappersättning kan även ges som en egen förmån).

15.7 Vilande förtidspension

Från och med den 1 januari år 2000 finns det möjlighet att låta förtidspensionen vara vilande. Detta innebär att den som har förtidspension kan försöka sig på att arbeta under ett år utan att rätten till förtidspension berörs. (AFL kap 16 §§ 14-18). Under de första tre månader kan förtidspensionären då arbeta samtidigt som pensionen betalas ut. Därefter kan pensionen vara vilande helt eller delvis i upp till tre år. Under första året påverkas inte rätten till pension över huvudtaget. Det andra och tredje året måste däremot ansökan om vilande förtidspension upprepas. Om förvärvsarbetet skulle avbrytas eller om förtidspensionen varit vilande i tre år prövar försäkringskassan om det finns fortsatt rätt till pension.¹³⁰

¹²⁷ <http://www.fk.se/pension/fortids.html>

¹²⁸ Prop. 1974:129 s.63

¹²⁹ Ds.2000:39 Sjukersättning i stället för förtidspension s.157

¹³⁰ <http://www.fk.se/pension/vilfortid.html>

15.8 Utvecklingen

I slutet av 60-talet beviljades ca. 20 000 personer förtidspension varje år. I och med lagändringarna 1970 och 1972 och den därigenom vidgade rätten till förtidspension ökade antalet förtidspensioner kraftigt. Mellan 1972 och 1984 nybeviljades mellan 40.000 och 45.000 förtidspensioner, för att åren därefter ligga på över 50.000 per år. När möjligheterna till förtidspensionering av arbetsmarknadsskäl snävades in i mitten av 80-talet minskade dessa gradvis, samtidigt steg dock antalet förtidspensioner som beviljades av medicinska skäl. Mot slutet av 80-talet var antalet uppe i 346 000 personer. Samtidigt gick samhällsekonomin på högvarv och det saknades arbetskraft. Till följd av detta tog man bort möjligheterna att få förtidspension av rena arbetsmarknadsskäl. De äldre hade dock fortfarande relativt lätt att få förtidspension.¹³¹

I och med att kriterierna för förtidspension har tillämpats allt mer strikt nybeviljas förtidspensioner inte längre i samma utsträckning, antalet ligger för närvarande på ca. 40.000 nya förtidspensionärer per år. I dag finns det drygt 400.000 personer som har antingen förtidspension eller sjukbidrag. Det innebär att över sju procent av befolkningen helt eller delvis har slutat förvärvsarbete före 65 års ålder.¹³²

15.9 Förtidspensionens framtid

I och med införandet av det nya ålderspensionssystemet finns det inte längre någon fastställd pensionsålder, i stället är det numera möjligt att ta ut inkomstgrundad pension från och med 61 års ålder. Pensionsreformen innebär också att det införts helt nya beräkningsprinciper och att det numera både lagtekniskt och finansiellt finns stora skillnader i jämförelse med socialförsäkringens övriga delar och däribland förtidspensionen. Till följd av detta har det därför ställts krav på att även förtidspensionssystemet ska förändras.

I januari 1997 tillsattes en särskild utredning för att utforma ett förslag angående hur ett nytt system för ersättning vid långvarig arbetsförmåga skulle utformas (dir.1997:9) och i slutet av 1997 kom Förtidspensionsutredningen med sitt betänkande Ohälsoförsäkringen – trygghet och aktivitet (SOU 1997:166). Den 15 maj 1998 antog riksdagen regeringens förslag angående riktlinjerna för en reformering av förtidspensionssystemet (Prop.1997/98:111 Reformerad förtidspension m.m.).

¹³¹ Grunderna i Socialförsäkringsrätten av Anna Christensen 1996 s.112-114

¹³² Proposition 1997/98:11 Reformerad förtidspension m.m. s.81.

Förtidspensionen kommer inte längre att höra till det allmänna pensionssystemet utan i stället föras samman med sjukförsäkringen.¹³³ Det som i dag är förtidspension kommer i stället att kallas sjukersättning och sjukbidraget blir då en tidsbegränsad sjukersättning.¹³⁴

Enligt riktlinjerna ska det alltså även i det nya systemet finnas en särskild form av ersättning för dem som på grund medicinska orsaker varaktigt eller under lång tid, förlorat sin arbetsförmåga med minst en fjärdedel. Ersättningen skall bestå av dels en inkomstrelaterad del, s.k. inkomstrelaterad sjukersättning, dels av ett garantibelopp s.k. garantiersättning. Det ska därutöver finnas ett kompletterande bostadsstöd.¹³⁵ I första hand är dock det nya systemet tänkt att stimulera rehabilitering och aktivitet och tanken är att ingen ska få permanent ersättning förrän alla möjligheter att återge den försäkrade arbetsförmågan är uttömda.¹³⁶

Till skillnad från dagens förtidspensionssystem som omfattar hela befolkningen från ungdomsåren till ålderspensioneringen (16-64 år) föreslås nu en åldersmässig uppdelning vad gäller personkretsen. De som drabbats av varaktigt medicinskt grundad arbetsförmåga i åldern 30-64 år skulle enligt förslaget ha rätt till sjukersättning, medan personer som drabbas i yngre år i stället skulle omfattas av ett helt nytt försäkringsstöd s.k. aktivitetsersättning.¹³⁷

De som redan har förtidspension enligt det gamla systemet föreslås få denna omvandlad till inkomstrelaterad ersättning och garantiersättning genom en engångsinsats. Därefter skall i princip samma regler gälla för dessa som för senare beviljade förmåner. Enligt förslaget är utgångspunkten att den individuella ersättningen ska bli i princip den samma som den var före omvandlingen.¹³⁸ De nya reglerna föreslås träda i kraft den första januari 2003.¹³⁹

¹³³ Socialförsäkringsutskottets betänkande 1997/98:SfU11 s.7-8

¹³⁴ Ds.2000:39 Sjukersättning i stället för förtidspension s.95

¹³⁵ Ds.2000:39 s.92

¹³⁶ Prop.1997/98:111 s.9

¹³⁷ Ds.2000:40 Aktivitetsersättning – nytt försäkringsstöd för unga med långvarig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan.

¹³⁸ Ds.2000:39 Sjukersättning i stället för förtidspension s.102

¹³⁹ Ds.2000:39 Sjukersättning i stället för förtidspension s.18

16 Delpension

Den allmänna pensionsålder i ATP-systemet är 65 år, i den nya allmänna pensionen har pensionsåldern däremot gjorts mer flexibel och det har bl.a. införts en möjlighet att göra s.k. förtida uttag från och med den månad man fyller 61 år. Emellertid fanns det även i ATP-systemet en möjlighet att minska sin arbetsinsats före den egentliga pensionsåldern.

Enligt lag (1979:84) om delpensionsförsäkring kan den som är mellan 61 och 64 och vill minska sin arbetstid med mellan 5-10 timmar i veckan i stället få en delpension. Denna ersätter då 55 % av skillnaden mellan inkomsten före och efter arbetstidsminskningen (upp till 7,5 prisbasbelopp). Det ställs dock vissa krav, bl.a. att ska man ha haft pensionsgrundade inkomst minst tio år fr.o.m. 45 års ålder och förvärvsarbetat minst fyra månader under året före arbetstidsförkortningen.

Det nya pensionssystemets flexibla pensionsåldern har ansetts ge tillräckligt stora möjligheter för uttag av partiell ålderspension. Delpensionen har därför bedömts som överflödigt och lagen om delpension upphörde att gälla vid utgången av 2000 och det är inte längre möjligt att få delpension beviljad.¹⁴⁰ De som fått sin delpension beviljad tidigare påverkas däremot inte, utan har rätt att behålla denna fram till 65 års ålder.¹⁴¹

¹⁴⁰ <http://www.pension.gov/inkgr/29.htm>

¹⁴¹ <http://www.fk.se/pension/delpen.html>

17 Kompletterande pensioner

17.1 Tjänstepensioner

Löntagare som är fast anställda omfattas nästan alltid av någon sorts tjänste- eller avtalspension. Denna regleras av avtal mellan arbetsmarknadens parter. Egenföretagare kan själva teckna avtal om tjänstepension.

Det finns två typer av tjänstepensioner: premiebestämda och förmånsbestämda. De fyra helt dominerande avtalsområdena inom tjänstepensionsområdet är:

- Avtalspension mellan SAF och LO för privatanställda arbetare. Systemet är premiebestämt och har som ambition att den sammanlagda pensionen ska bli 60% av den tidigare lönen. Pensionens storlek avgörs av hur stort sparkapitalet är vid pensioneringen och under hur lång tid pensionen tas ut.
- ITP och ITPK för privatanställda tjänstemän. Denna är till största delen förmånsbestämd och ger som grundregel 10% av lönen upp till 7,5% av det förhöjda basbeloppet. Har man högre inkomst får man mer. ITPK kan ge 10% mer om den tas ut under 5 år.
- PA 91 för statsanställda - Ett förmåns och premiebestämt system. Den förmånsbestämda delen ger 10% av lönen upp till 7,5 prisbasbelopp. Högre inkomster ger mer. Den premiebestämda delen, den s.k. Kåpan, beräknas på hur mycket som betalats i avgifter, vilken avkastningen varit och under hur lång tid den tas ut.
- PFA 98(Pensions - och försäkringsavtal) för anställda inom kommuner och landsting. Systemet är till största delen premiebestämt och beräknas ge ca.10% av lönen om man arbetat i 30 år. Har man inkomster över 7,5 förhöjda prisbasbelopp blir pensionen högre.

Vilken tjänstepension man omfattas av beror alltså av inom vilken sektor man arbetar och vilket avtal man därigenom omfattas av. Gemensamt för alla tjänstepensioner är att avgiften betalas av arbetsgivaren, vilket innebär att en viss del av lönen kommer att betalas ut i form av pension. När det gäller pensionens storlek brukar det allmänt sägas att tjänstepensionen för en normalinkomsttagare motsvara ca.10% av slutlönen.

Tjänstepensionen håller emellertid på att förändras. Allt fler får möjlighet att, i likhet med premiepensionssystemet, själva välja hur de vill placera en

del av den intjänade pensionen. Storleken på tjänstepensionen kommer alltså i framtiden att kunna variera beroende på hur väl man lyckats med detta.¹⁴²

17.2 Privat pensionssparande

Pensionen kan även kompletteras med ett privat pensionssparande. I princip kan man säga att det finns tre sorters privat pensionssparande¹⁴³:

- Traditionell pensionsförsäkring – Vilket är den äldsta formen av pensionssparande. I den traditionella pensionsförsäkringen förvaltas sparandet kollektivt av ett försäkringsbolag och spararna kan inte påverka placerandet. Som pensionär får man en grundpension, en minimipension som avtalats fram mellan försäkringsbolaget och spararen. Grundpensionen får en trygg placering i obligationer och lån och har en garanterad avkastning på 3-5%. Avkastningen är normalt högre och överskottet får de försäkrade som återbäring.
- Fondförsäkring (unit link) - Skiljer sig från den traditionella pensionsförsäkringen genom att det är spararna som väljer vilka aktie- och räntefonder som premierna ska placeras i. Det finns också möjlighet att när som helst byta mellan fonderna och att flytta pengar mellan fonder i olika bolag, i vissa fall mot en viss avgift. Fondförsäkringarna garanterar inte någon avtalad minimiavkastning.
- Individuellt pensionssparande (IPS) i bank eller värdepappersbolag m.fl. som fått tillstånd av Finansinspektionen att driva pensionssparrörelse. Sparandet ska grunda sig på ett skriftligt pensionssparavtal, För vart och ett av dessa pensionssparavtal ska det föras ett pensionssparkonto. Sparandet kan placeras antingen på bankkonto i en svensk eller utländsk bank, i svenska eller utländska värdepappersfonder eller i enskilda svenska eller utländska aktier.¹⁴⁴

Gemensamt för alla tre sparformer är att sparandet är bundet fram tills man fyller 55 år. Därefter betalas det ut under minst fem år. Pensionssparandet är avdragsgillt upp till vissa nivåer beroende på inkomst. Sparandet får dras av som inkomst av tjänst upp till ett halvt basbelopp (18.200 kr. år 1999) plus 5% av inkomsten mellan 10 och 20 basbelopp. Som högst kan avdraget bli 36.400 kr. Pensionen beskattas sedan vid utbetalandet som inkomst av tjänst.¹⁴⁵

¹⁴² <http://www.pension.nu/system/fungerar/tjanste.htm>

¹⁴³ http://www.konsumentbankbyran.se/faktablad/fakt_n14.htm

¹⁴⁴ Lag (1993:931) om individuellt pensionssparande

¹⁴⁵ http://www.konsumentbankbyran.se/faktablad/fakt_n14.htm

18 Sammanfattning av Sveriges ålderspensionssystem

Som pensionär dvs. vid fyllda 65 år hade/har man i det gamla ATP-systemet vid pensioneringen rätt till lagstadgad pension, dvs. folkpension och ATP. Folkpensionen är oberoende av tidigare arbetsinkomst och motsvarar 96% av basbeloppet för ensamstående och 78,5% av basbeloppet för gift pensionär.

Till skillnad från folkpensionen grundas ATP på arbetsinkomsten från 16 års ålder. För att få full ATP krävs det 30 år med pensionspoäng. ATP-poängen beräknas sedan på ett genomsnitt av de pensionsgrundande inkomsterna för de 15 bästa åren. Full pension är lika med 60% av den framräknade genomsnittsinkomsten.

Dagens ATP och folkpension håller nu successivt på att ersättas av ett nytt grundpensionssystem som i stället baseras på den intjänade livsinkomsten. Förutom inkomster från arbete ger även a-kassa, föräldrapenning, utbildningsbidrag och sjukpenning rätt till pension. Man kan även få pensionsrätt för värnplikt, eftergymnasiala studier och s.k. barnår.

Av den pensionsgrundande inkomsten går 16% till inkomstpensionen och finansierar de pensioner som betalas ut samma år. Dessa 16% motsvarar sedan pensionsrätter som läggs samman år från år, efter en uppräknings i förhållande till den allmänna löneutvecklingen för alla under 65 år. Pensionens storlek står på så sätt i direkt relation till den samhällsekonomiska utvecklingen i stort.

Vidare avsätts 2,5% av inkomsten till en individuell premiepension vars storlek står i förhållande till avkastningen på den fond där pengarna placerats. Från och med hösten 2000 får man möjlighet att själv välja i vilken eller vilka fonder premiepensionen ska placeras i. Pensionens storlek kan inte förutses då detta påverkas av både personliga livs- och fondval och den samhällsekonomiska utvecklingen.

Både när det gäller inkomstpension och premiepension finns en nedre gräns för pensioneringen vid 61 år, men däremot i princip ingen övre gräns. Garantipensionen är den skattefinansierade delen i det nya systemet som ska fungera som ett grundskydd för personer som saknar eller som har låg inkomstgrundad pension. Garantipensionens storlek reduceras i förhållande till den inkomstgrundade pensionen. Full garantipension, ges i de fall det helt saknas inkomstpension och år 1999 motsvarade det för ogifta ca.6.500 kr och för gifta ca.5.800 kr. För att få garantipension måste man ha fyllt 65 år.

Förutom dessa två för tillfället parallellt verkande pensionssystem omfattas de flesta fast anställda av någon sorts kollektiv tjänste- eller avtalspension. Arbetsgivaren betalar avgiften för tjänstepensionen vilket betyder att en viss del av lönen i stället betalas ut som pension. Även tjänstepensionerna är under förändring och liksom i premiepensionssystemet får allt fler möjlighet att själva välja hur de vill placera sin intjänade pension.

Förutom dessa kollektiva pensioner finns det möjligheter till individuellt pensionssparande antingen i traditionell pensionsförsäkring, fondförsäkring eller ett individuellt pensionssparande i bank eller värdepappersbolag. Kapitalet är bundet fram tills man fyller 55 år och betalas därefter ut under minst fem år.

19 En ny socialförsäkringslag

Den 1 januari 2001 trädde en ny socialförsäkringslag i kraft (1999:799 SofL). Därmed är det i fortsättningen enligt denna lags regler det avgörs vem som omfattas av socialförsäkringsförmåner som t.ex. pension. Socialförsäkringslagen innehåller vissa gemensamma bestämmelser för de olika förmånerna angående bosättning och arbete i Sverige, omfattningen av försäkringsgrenarna, försäkringstider, regler för ersättning utomlands samt anmälan och handläggning av ärenden.¹⁴⁶

Försäkringsskyddet delas nu upp i två delar, ett bosättningsbaserat och ett arbetsbaserat. Detta medför att det inte längre ställs krav på varken svenskt medborgarskap eller inskrivning hos försäkringskassan.¹⁴⁷ För att få rätt till en bosättningsbaserad försäkring som t.ex. folkpension, garantipension och bostadsbidrag krävs det att man skall vara bosatt i Sverige enligt socialförsäkringslagens (SofL) regler. Det innebär att man skall anses vara bosatt i Sverige om man har sin hemvist här. Den som kommer till Sverige ska anses som bosatt här om vistelsen kan antas vara längre än ett år. Det samma gäller för en i Sverige bosatt person som reser utomlands, om vistelsen inte kan anta vara längre än ett år (SofL 2:1).

Grunden för den arbetsbaserade försäkringen är att man ska arbeta i Sverige. Med arbete avses då förvärvsarbete i verksamhet här i landet (SofL 2:7). För en arbetstagare börjar den arbetsbaserade försäkringen gälla från och med den första anställningsdagen. För egenföretagare och uppdragstagare gäller den första arbetsdagen. Den arbetsbaserade försäkringen upphör att gälla tre månader efter den sista arbetsdagen. Exempel på arbetsbaserade försäkringar är ATP, inkomstgrundad ålderspension och folkpension i form av förtidspension.

Ändringarna är i första hand en anpassning till EU:s regler om social trygghet och i normalfallet kommer införandet av den nya socialförsäkringslagen inte att innebära någon skillnad. För dem som under hela sin livstid bor och arbetar i Sverige förändrar de nya reglerna i princip inte någonting.

De som berörs är i stället dels personer som flyttar från Sverige antingen för att arbeta eller bosätta sig i ett annat land och dels personer som bor eller arbetar i Sverige under någon period. Genom införandet av den arbetsbaserade försäkringen kommer den svenska socialförsäkringen att omfatta ytterligare 10.000 personer som arbetar här men bor i något annat land.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Ny socialförsäkringslag, Faktablad Socialdepartementet nr.8, maj 1999.
http://www.social.regeringen.se/pressinfo/pdf/familj/s99_013.pdf

¹⁴⁷ Ds.2000:39 Sjukersättning i stället för förtidspensions s.74

¹⁴⁸ Ny socialförsäkringslag, Faktablad Socialdepartementet nr.8, maj 1999.

Två grupper som särskilt berörs är studenter och biståndsarbetare. Väljer en person som är bosatt i Sverige att studera i något annat land kommer denne fortfarande att ha rätt till bosättningsbaserade förmåner i Sverige. Det krävs emellertid att studierna är studiemedelsberättigade. En student bosatt i ett annat land kommer däremot i regel inte att vara försäkrad i Sverige.

En biståndsarbetare kommer att ha fortsatt rätt till bosättningsbaserade förmåner om inte utlandsvistelsen varar längre än fem år.¹⁴⁹

¹⁴⁹ Ny socialförsäkringslag, Faktablad Socialdepartementet nr.8, maj 1999.

20 En komparation av pensionssystemen i Danmark och Sverige

20.1 Det danska pensionssystemet och det svenska ATP-systemet

I likhet med de flesta andra pensionssystem har både det danska och det svenska ålderspensionssystemet som sitt huvudsakliga mål att ge ländernas medborgarna en säkrad inkomst under ålderdomen. Vid en snabb jämförelse mellan det danska pensionssystemet och det svenska ATP-systemet kan de tyckas mycket lika, alternativt mycket olika, beroende på vilken infallsvinkel man har.

I Danmark såväl som Sverige kan de offentliga pensionerna sägas vara uppbyggda som ett tredelat system bestående av en lagstadgad grundpension, en lagstadgad tilläggspension och kompletterande avtalspensioner.

Den lagstadgade grundpensionen är i båda länderna utformad på ett sådant sätt att en folkpension tillsammans med ett tillägg skall ge den äldre delen av befolkningen en grundtrygghet. Skyddet är tänkt för i landet boende personer och inom båda ländernas system finns ett grundläggande krav på bofasthet. Huvudregeln är att man för att få rätt till pension måste ha varit bosatt i landet minst tre år. Grundpensionen är i lika stor för alla, oberoende av inkomst. Det finns dock en betydande olikhet länderna emellan - den danska folkpensionen utgår med ett betydligt högre belopp än den svenska. Som exempel kunde en ensamstående dansk år 1999 få ut en folkpension motsvarande 98.700 Dkr. (varav 49.560 i tillägg) att jämföra med en svensk ensamstående som kunde få ut 55.145 Skr. (varav 20.202 Skr som pensionstillskott). Som en följd av denna jämförelsevis höga ersättningsnivå har folkpensionen fått en klart större betydelse i Danmark än i Sverige.

Utöver grundpensionen tillkommer sedan en lagstadgad tilläggspension - ATP. Denna är tänkt att ge de tidigare yrkesverksamma en pension som står i ett rimligt förhållande till den inkomst de hade som yrkesverksamma. Här råder det motsatta förhållandet till vad som gällde för folkpensionen dvs. den svenska ATP-pensionen är förhållandevis hög jämfört med den danska. Den högsta svenska ATP-ersättning var 141.960 Skr år 1999, vilket är att jämföra med den danska som år 2000 motsvarade knappt 19.000 Dkr. Den svenska ATP-pensionen är beroende av den tidigare inkomsten, medan den danska baseras på hur mycket som betalats in i avgifter, dvs. antalet arbetade

timmar. Den danska ersättningen är flat-rate och ger medel- och höginkomsttagare en förhållandevis låg inkomstsäkring.

När det gäller avtalspensionerna så har dessa ungefär lika stor utbredning i både Danmark och Sverige, mellan 80-90 %, till stor del beroende på att medlemskap är obligatoriskt. Avtalspensionerna är avgiftsbestämda i båda länderna. Det danska utbudet av avtalspensioner är i hög grad varierat medan det i Sverige är begränsat till i huvudsak fyra avtalsområden. De svenska arbetsmarknadspensionerna fungerar som en kompletterande utfyllnad till det allmänna pensionssystemet. I Danmark är det emellertid annorlunda. Den danska folkpensionen är som tidigare nämnts osedvanligt generös, men det finns trots detta ett stort antal medel- och höginkomsttagare som riskerar att få en kraftig inkomstsänkning när de går i pension. Arbetsmarknadspensionerna har här fått en viktig roll som ett grundläggande skydd. I princip kan man säga att om det i Sverige är ATP som står för det inkomstrelaterade inslaget i pensionssystemet är det avtalspensionerna som har den funktionen i det danska. De svenska avtalspensionerna kommer emellertid, bland annat som en följd av det nya pensionssystemet, att få en växande betydelse som skydd mot eventuella inkomstbortfall vid pensioneringen. Pensionstaket på 7,5 basbelopp gör att de får betydelse särskilt för medel- och höginkomsttagare.

Finansieringen av offentliga pensionssystem sker i både Danmark och Sverige löpande via avgifter och skatter. Det finns dock skillnader. Den grundläggande pensionen i det danska systemet, folkpensionen, finansieras helt via skatter och är totalt oberoende av tidigare arbetsmarknadsanknytning. De delar av pensionssystemet som är arbetsmarknadsrelaterade, ATP och arbetsmarknadspensionerna, grundar sig i stället på tidigare sparande genom inbetalning av avgifter. Pensionerna räknas därefter ut på försäkringsmässiga grunder i förhållande till tidigare inbetalningar.

Även den svenska folkpensionen finansieras via skatter medan däremot den viktigaste pensionen i det svenska systemet, den allmänna tilläggspensionen (ATP), grundas på avgifter från arbetstagare och arbetsgivare. Det kan tyckas som det här finns en stor skillnad mellan ländernas system, men vid en närmare titt på ATP-avgifterna tycks detta trots allt inte vara fallet. På grund av ATP-systemets 30/15-regel finns det nämligen inget entydigt samband mellan de avgifter man betalat in och den pension man får ut. Detta får till följd att en stor del av de inbetalda avgifterna i princip kan jämföras med en sorts skatt.

20.2 Folkepensionen och Den nya allmänna pensionen

Det svenska pensionssystemet genomgår i dagarna en reformation. Det äldre ATP-systemet fasas under en 20-års period ut till förmån för den nya allmänna pensionen. Förändringen ligger inte så mycket i utformningen - systemet kommer fortfarande att vara både offentligt och obligatoriskt. Det kommer även fortsättningsvis att innehålla en inkomstrelaterad del som baserar sig på avgifter från arbetstagare och arbetsgivare, en sorts ATP och ett grundskydd, en variant på folkepensionen i form av en garantipension. Till skillnad från folkepensionen kommer denna dock enbart de pensionärer till del som helt saknar eller som har en mycket låg inkomstpension.

Vad det gäller förhållandet mellan danska pensionssystemets struktur kontra det svenska har pensionsreformen alltså egentligen inte inneburit några förändringar. Den största förändringen i det svenska pensionssystemet innebär att man går från ett förmånsbestämt system till ett avgiftsbestämt. Pensionen kommer framöver att följa prisutvecklingen i samhället stället för som tidigare den allmänna inkomstutvecklingen. Både inkomst- och premiepensionen räknas ut i förhållande till storleken av de inbetalda avgifterna. Pensionen kommer till följd av detta att i mycket högre grad än tidigare bli beroende av tidigare inkomstförhållanden. Förändringen innebär också att pensionens storlek blir beroende av hur man investerat sina pensionsmedel.

Det nuvarande svenska ATP-systemet skiljer sig på flera avgörande punkter från det danska, både vad gäller den konkreta utformningen av enskilda delar och den grundläggande målsättningen - skydd mot inkomstbortfall eller grundtrygghet åt alla. Den svenska pensionsreformen innebär att dessa skillnader förstärks.

20.2.1 Pensionsåldern

Den allmänna pensionsåldern i Danmark är idag 67 år. Som ett led i avtalet om finanslagen 1999 kommer den att sänkas till 65 år för alla som fyller 60 år den 1 juli 1999 eller senare. Den sänkta pensionsåldern kommer att verka fullt ut från och med år 2004. En av anledningarna till den sänkta pensionsåldern är en önskan att anpassa folkepensionsåldern så att den i större utsträckning närmar sig den reella pensionsåldern på arbetsmarknaden, där förhållandevis få personer mellan 65 och 66 år är i arbete.¹⁵⁰ Den lägre pensionsåldern är samtidigt en anpassning till bl.a. svenska förhållanden.

¹⁵⁰ http://www.ft.dk/Samling/19981/lovforlag_fremsaettelse/L175.htm

I Sverige finns det emellertid inte längre någon fast pensionsålder, i och med ålderspensionsreformen är det numera möjligt att ta ut pension från 61 års ålder och det finns ingen övre åldersgräns. Som en följd av denna flexibla pensionsålder har regeringen under 1999 lagt ett förslag i syfte att få bort den dispositiva regeln som gör det möjligt att genom kollektivavtal tvinga någon att mot sin vilja gå i pension före 67 års ålder. Enligt förslaget kommer förändringen inte att innebära något tvång att arbeta fram till 67, däremot en rättighet att göra det om man så önskar.

Rent faktiskt kommer den flexibla pensionsåldern troligen att innebära att många kommer att pensioneras senare än i dag. För att få full pension enligt det nya systemets regler krävs det att man arbetar i minst 40 år, att jämföra med ATP-systemet där det i princip räckte med 30 år. I de fall man inte kommer upp i 40 arbetsår eller har haft låg inkomst t.ex. till följd av deltidsarbete, kan det bli nödvändigt att arbeta även efter 65 års ålder för att kunna komma upp i en pension det är möjligt att leva på. Ett starkt incitament på att så kan bli fallet är den förhållandevis kraftiga höjning av pensionen som ett uppskjutet uttag medför.

20.3 Den danska och svenska förtidspensionen

I både Danmark och Sverige är förtidspensionssystemen en del av det allmänna pensionssystemet. I och med ålderspensionsreformen i Sverige kommer emellertid detta att förändras och i framtiden kommer den svenska förtidspensionen i stället att falla inom sjukförsäkringens område.

I Sverige kan man få förtidspension mellan 16 och 64 års ålder och i Danmark mellan 18 och 66. I Danmark finns det fyra olika ersättningsnivåer beroende av ålder, handikapp och behov - högsta, mellersta, allmän och förhöjd allmän förtidspension.

I Sverige kan man i stället beroende på i vilken grad arbetsförmågan är nedsatt få hel, trefjärdedels, halv eller en fjärdedels förtidspension.

Den svenska förtidspensionen kommer ifråga för personer vars arbetsförmåga blivit varaktigt nedsatt till minst en fjärdedel på grund av fysiska eller psykiska orsaker, dvs. det ska finnas en medicinsk diagnos. Dansk förtidspension kan däremot ges på både hälsomässiga och sociala grunder.

För att få rätt till förtidspension måste samma grundläggande krav uppfyllas som för ålderspensionen, bl.a. krävs minst tre års bosättning i landet. I Sverige beräknas förtidspension på i princip samma sätt som den allmänna ålderspensionen med folkpension och ATP, dvs. det finns en garanterad inkomstberoende del som är lika för alla pensionärer och en försäkringsbaserad inkomstberoende. Den danska förtidspensionen skiljer

sig både från den danska ålderspensionen och den svenska förtidspensionen genom att vara helt inkomstberoende – den är ett uttalat försörjningsbidrag och därmed behovsbestämd. I både Danmark och Sverige har civilståndet betydelse för hur stor förtidspensionen blir, gifta får genomgående lägre ersättning än ensamstående. Det finns dock en skillnad, då det i Danmark dessutom har betydelse hur mycket ens make/sambo tjänar. Det finns rakt igenom ett starkare inslag av behovsprövning i det danska förtidspensionssystemet.

I både Danmark och Sverige har förtidspensionerna haft betydelse för det ökande antalet människor som i förtid lämnar förvärvslivet. I Danmark har dock antalet förtidspensioneringar minskat något till följd av de nya pensionsreglerna från 1998. Många som tidigare skulle fått förtidspension får numera i stället annan hjälp genom rehabilitering och olika arbetsmarknadsinsatser. En annan anledning till att förtidspensionen inte har riktigt samma betydelse i Danmark som i Sverige är danskarnas möjlighet till efterlön.

Kriterierna för att få förtidspension har under senare år blivit allt hårdare i båda länderna. Utvecklingen fortskrider och en reformering av systemen är på gång, i Sverige som en följd av införandet av det nya ålderspensionssystemet och i Danmark som ett led i en genomgripande arbetsmarknadsåtgärder. I båda länderna finns det en uttalad vilja att i de nya systemen satsa på rehabilitering och aktivering - förtidspension skall inte komma i fråga om det finns möjlighet till arbete.

Oberoende av på vilket sätt det sker delpension, förtidspension eller efterlön, så kvarstår faktum att den reella pensionsåldern i både Danmark och Sverige idag ligger kring 60-års strecket, att jämföra med den egentliga pensionsåldern, som idag är 67 respektive 65 år.

21 Hållbara pensionssystem

Vilka krav kan ställas på ett hållbart pensionssystem och i vad mån uppfyller de ovan beskrivna pensionssystemen dessa krav?

Ett hållbart pensionssystem skall i första hand ge den äldre delen av befolkningen en säkrad grundtrygghet.

I Danmark görs detta genom den universella folkepensionen, en förhållandevis generös grundpension som ges till alla pensionärer. I Sverige fungerar ATP-systemets folkpension och den nya allmänna pensionens garantipension på i princip motsvarande sätt även om pensionsnivån är lägre. Garantipensionen ges dock inte till alla utan är förbehållen de som saknar eller har en låg inkomstgrundad pension. I båda länderna ger denna grundpension den äldre delen av befolkningen ett relativt gott skydd mot fattigdom.

Pensionssystemet ska se till att övergången från förvärvsarbete till pension inte medför ett allt för stort inkomstbortfall.

Danmarks allmänna ATP-ordningen gör detta till viss del, men i huvudsak hamnar den inkomstberoende pensionen utan för det allmänna pensionssystemet och i stället inom arbetsmarknadspensionerna. I Sverige råder det motsatta förhållandet, den viktigaste pensionen inom systemet är den allmänna ATP-pensionen, numera inkomstpensionen, som ger ett förhållandevis bra skydd mot inkomstbortfall och arbetsmarknadspensionerna fungerar som komplement. Oberoende av ifall inkomstryggheten faller inom det offentliga pensionssystemet som i Sverige eller inom de kompletterande avtalspensionerna som i Danmark är utfallet likartat och pensionstäckningen relativt god.

Pensionssystemet måste vara pålitligt och ekonomiskt hållbart på längre sikt.

Det är viktigt att det finns en tilltro till systemet, de som arbetar och betalar dagens pensioner måste lita på de i sin tur kommer att få motsvarande trygghet när det dags för pension. Grunden för den svenska pensionsreformen låg i det faktum att ATP-systemet inte ansågs uppfylla detta krav. Den förmånsbestämda pensionen i kombination med den ökande andelen äldre gjorde att systemet tycktes gå mot en kollaps. Det reformerade pensionssystemet har som en konsekvens av detta i stället konstruerats som ett avgiftsbestämt system och har fått en mycket starkare anknytning till samhällsekonomins utveckling, lägre tillväxt ger lägre pension. I det nya systemet finns en starkare koppling mellan pensionen och de avgifter som betalats in under förvärvslivet. Det danska systemet med sin ”platta” folkpension saknar helt denna koppling till det tidigare arbetslivet. Detta

kompenstras dock av att arbetsmarknadspensionernas är desto hårdare knutna till de inbetalda avgifterna.

Danmark har valt att behålla sin traditionellt universella folkepension med lika pension till alla, oberoende av i vilken utsträckning de tidigare förvärvsarbetat. Vid en betraktelse av pensionssystemet i helhet, dvs. även arbetsmarknadspensionerna och de individuella pensionerna, så har det emellertid skett stora förändringar. Särskilt vad gäller avtalspensionernas ökade utbredning och betydelse för pensionstäckningen, men också genom att ATP fått och i framtiden kommer att få en allt större betydelse.

Sammanfattningsvis tyder det mesta på att pensionssystemen i både i Danmark och Sverige får betraktas som hållbara konstruktioner. Det innebär dock inte att de för all framtid garanterar att de utbetalda pensionerna kan hållas på nuvarande förhållandevis höga nivå. För detta krävs det att samhällsekonomin fortsätter att utvecklas på ett gynnsamt sätt, särskilt tydligt är det i det nya svenska systemet med sin starka koppling till den ekonomiska utvecklingen i stort. Men även det danska skattefinansierade pensionssystemet är i hög grad beroende av en stark samhällsutveckling. För att behålla den höga pensionsnivån måste det finnas ett starkt skatteunderlag. Det ökande antalet pensionärer innebär ökade kostnader och det finns bara två sätt detta kan lösas på – antingen genom högre skatter eller genom lägre pensioner.

22 Avslutande kommentarer

De huvudsakliga skillnaderna mellan det danska och det svenska ålderspensionssystemet gäller den grundläggande avsikten med pensionssystemet - grundtrygghet respektive inkomstskydd - och hur man valt att finansiera det hela - skatter respektive avgifter.

Grunden för det danska pensionssystemet lever till vissa delar kvar ända sedan pensionssystemets införande - skattefinansieringen av den danska pensionen har alltså starka traditioner. Man kan se början till det redan i ålderdomsunderstödet försörjningsprincip, dvs. allas rätt till en grundtrygghet och statens plikt att tillhandahålla den. I och med införandet av åldersrättan 1945 kom pensionen att finansieras via löpande skatter och gör så än i dag. Folkepensionens syfte är att ge hela den åldrande befolkningen en grundtrygghet, pensionen är därför oberoende av tidigare inkomster. Detta innebär att pensionärerna kan komma att få mycket varierande täckning i förhållande till vad de tjänat som förvärvsarbete.

Utvecklingen i det danska pensionssystemet kan verka ganska stillastående i förhållande till det svenska och i mångt och mycket är det också så. Den danska folkepensionen med sina generösa regler och nivåer, må var under debatt men som det ser ut kommer den att finnas kvar ett bra tag till. Detta trots att den ju i minst lika hög grad drabbas av samma kritik som det svenska ATP-systemet. Det danska offentliga pensionssystemet är beroende både av en god samhällsekonomi med låg arbetslöshet och av att de demografiska förändringarna inte blir allt för stora. Problemet är bara att det inte finns några garantier för att högkonjunkturen kommer att fortsätta och när det gäller de demografiska förändringarna så åldras den danska befolkningen i samma takt som i övriga västvärlden.

Utbyggnaden av ATP, avtalspensionerna och de individuella pensionsförsäkringarna har skett ganska explosionsartat i Danmark de senaste årtiondena och de kommer troligen att få en allt större betydelse. Kanske kan man där på längre sikt se en förändring även för folkepensionen. I det fall människor redan på andra vägar har ett grundskydd är det möjligt att det inte längre finns behov av ett riktigt så omfattande statligt skydds nät.

Det svenska systemet är både i sin gamla och nya form uppbyggt som ett försäkringssystem. Det finansieras genom avgifter och har som främsta syfte att för att skydda mot inkomstbortfall. Grundtryggheten säkras i det nya pensionssystemet av en garantipension som endast är avsedd för de med lägst inkomster. Genom pensionsreformen har man försökt att anpassa systemet så det får större möjlighet att stå emot framtida ekonomiska och demografiska förändringar. Omvandlingen från ett förmånsbestämt system till ett avgiftsbestämt system samt den starka kopplingen till individens

totala livsinkomst och bindningen till samhällets utveckling i stort gör det till ett mer flexibelt system.

I både det danska och svenska pensionssystemet har utvecklingen gått mot att den enskilda människan måste ta ett allt större ansvar för sin egen framtida pension. I Sverige är pensionen numera beroende av hela livsinkomsten, ju mer, dvs. längre, man arbetar desto högre pension. Införande av premiepensionen innebär samtidigt att det finns möjligheter att själv påverka placeringen och därmed pensionsutfallet, det samma gäller för delar av avtalspensionerna. Danmarks utveckling vad gäller arbetsmarknadspensionerna går i samma riktning – de avgifter man betalar påverkar den pension man får ut.

Fortfarande bygger pensionssystemen på en fördelning mellan generationerna men utvecklingen går mot en allt mer individualiserad pension.

Oberoende av hur pensionssystemet byggs upp så kvarstår ett grundläggande problem. Det inte går att skapa en fungerande välfärd och med det ett fungerande allmänt pensionssystem om det inte finns tillräckligt många förvärvsarbetsande människor som är villiga att finansiera det.

I Danmark och Sverige, liksom i resten av västvärlden, väntar en dramatisk ökning av antalet äldre under kommande år. Det innebär att välfärdssamhället, som vi känner det, kommer att utsättas för stora påfrestningar. För att klara av detta krävs det att allt fler arbetar allt längre. Samtidigt finns det i båda länderna ett stort antal människor som inte arbetar fram till den egentliga pensionsåldern, idag ligger den reella pensionsåldern i stället kring 61 års ålder. Denna förtida pensionering har tagit sig många former: förtidspensionering, förtida uttag av ålderspension, avtalspension och i Danmark inte minst genom efterlönesystemet.

För att kunna ha ett fortsatt fungerande socialförsäkringssystem måste detta förändras. Fler människor måste fortsätta att arbeta under längre tid, åtminstone fram till 65 års ålder. Ett flertal undersökningar, bland en gjord av Sifo för Pensionsforums räkning år 2000, visar emellertid på att många även i fortsättningen kommer att vilja gå i pension före den egentliga pensionsåldern. Det finns dessutom människor som inte varken orkar eller kan arbeta efter fyllda 60 år. För att få den förvärvsaktiva perioden i människors liv att bli längre måste arbetslivet anpassas så det passar även för de äldre (Här kommer bland annat frågor angående förändringar av arbetsmiljö, arbetsorganisation och arbetstider in i diskussionen, de behandlas emellertid inte här.)

Flera undersökningar visar på att möjligheterna att få jobb skiljer sig beroende på vilken ålder den arbetssökande har. Arbetsgivarna har en klart positivare inställning till att anställa personer mellan 20 och 54 år än till att

anställa någon som fyllt 55år.¹⁵¹ Detta visar på att det inte räcker att få den arbetande delen av befolkningen att vilja och kunna arbeta längre, det måste också ske en attitydförändring när det gäller synen på den äldre arbetskraften. Ett led i detta är den nu begynnande utvecklingen mot förbud även mot åldersdiskriminering, ett förbud som bland annat återfinns i EU:s arbetslivsdirektiv.¹⁵² Svensk lag omfattar idag inte förbud mot åldersdiskriminering och vilken effekt direktivet kommer att få är i dagsläget oklart.¹⁵³

För att lösa den framtida arbetskraftsbristen krävs det också andra åtgärder för att t.ex. att underlätta för människor i förvärsaktiv ålder att skaffa fler barn och inte minst att underlätta för de stora grupper av invandrare som idag står utan för arbetsmarknaden att få arbete, i både Danmark och Sverige.

22.1 Slutsats

Det finns idag fungerande och hållbara pensionssystem i både Danmark och Sverige. Huruvida det innebär att vi även i framtiden kommer att få pensioner det går att leva på har mindre att göra med pensionssystemen i sig än med samhällsutvecklingen i stort. Det gäller då särskilt att skapa en arbetsmarknad som gör det möjligt för allt fler att vilja och kunna arbeta längre, samt sänker hindren för de som idag har svårt att komma in.

¹⁵¹ Arbetsmarknadsverket Ura 1998:9 kap.7 Arbetsgivarnas attityder
http://www2.ams.se/ams/rapporter/ura98_9/kap7.htm

¹⁵² Jfr. Direktiv 2000/78/EG om allmänna ramar för lika behandling i arbetslivet

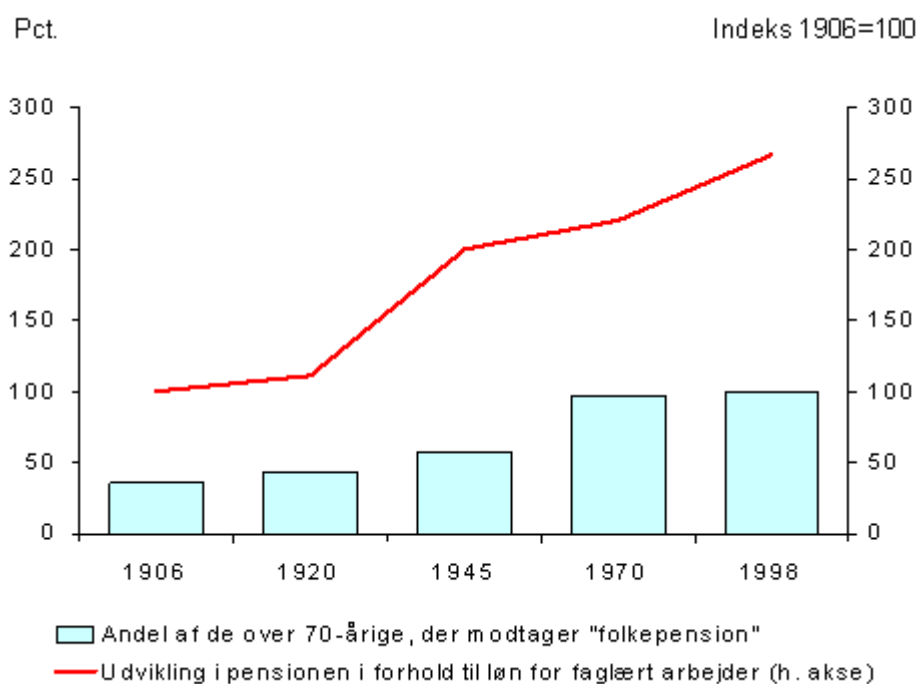
¹⁵³ Riksdagen: Faktapromemoria från Näringsdepartementet. EUN2000/436
<http://www.riksdagen.se/eu/riksdagen/9798/faktapm/n99/n99%5F565.htm>

Bilaga A

Diagram 1. här nedan visar hur pensionssystemet utvecklats under perioden mellan 1906 och 1998 både vad gäller pensionens storlek och i vilken omfattning den kommit att omfatta befolkningen.¹⁵⁴

Diagram 1. Utvecklingen i pensionssystemet 1906-1998

(Det är stiliserade personexempel som undersökts i figuren. Det har således inte tagits med andra inkomster än lön och pension)

¹⁵⁴ http://www.oem.dk/pub/fore_pens/kap02.htm

Bilaga B

I tabell 1 här nedan visas hur folkpensionen är uppbyggd och fördelningen mellan grundbelopp och tillägg som det beräknades den 1 januari 2000.

Förmån	Reellt ensamstående (Belopp i kr.)	Andra (Belopp i kr.)	Inkomstrelaterad i relation till
Grundbelopp	49.560	49.560	Endast egen arbetsinkomst
Pensionstillägg	49.140	22.536	Den samlade kompletterande inkomsten
Totalt	98.700	72.096	
Personligt tillägg	t.ex. ca. 2-3.000 kr.	t.ex. ca. 2-3.000 kr.	Den samlade kompletterande inkomsten

Bilaga C

Tabell 2. Förtidspension den 1 januari 1999 ¹⁵⁵

Förmån	Allmän förtidspension (belopp i kr.)	Förhöjd allmän förtidspension (belopp i kr.)	Mellersta förtidspension (belopp i kr.)	Högsta förtidspension (belopp i kr.)	Inkomstberoende
Grundbelopp	48.024	48.024	48.024	48.024	Ja
Pensions-tillägg	47.616 (reellt ensamstående) 21.468 (andra)	47.616 (reellt ensamstående) 21.468 (andra)	47.616 (reellt ensamstående) 21.468 (andra)	47.616 (reellt ensamstående) 21.468 (andra)	Ja
Förtidsbelopp		12.204 ¹			Nej
Invaliditetsbelopp			23.364 ¹ 19.896 ^{1, 2}	23.364 ¹ 19.896 ^{1, 2}	Nej
Belopp för arbetsoförmåga				32.244 23.328 2	Nej
Totalt ³	69-69.000	90-116.000	103-135.000	126-167.000	
Personligt tillägg	t.ex.. ca. 2-3.000 kr. ¹	t.ex. ca. 2-3.000 kr. ¹	t.ex. ca. 2-3.000 kr. ¹	t.ex.. ca. 2-3.000 kr. ¹	Ja
Biståndstillägg	24.408 ¹	24.408 ¹	24.408 ¹	24.408 ¹	Nej
Vårdtillägg	48.696 ¹	48.696 ¹	48.696 ¹	48.696 ¹	Nej

Anm.: 1) Inte skattepliktigt

2) De låga ersättningarna vad för invaliditetsbeloppet och arbetsoförmåga ges till pensionärer, om den äkta maken/makan också får ersättning.

¹⁵⁵ http://www.oem.dk/pub/fore_pens/kap06.htm

Bilaga D

Tabell 3. Den ekonomiska situationen för 1) pensionärer mellan 18 och 66 och 2) för pensionärer som är 67 år och äldre, 1997.¹⁵⁶

Årlig inkomst (Dkr)	18-66 åringar		67 år och äldre	
	Ensamstående	Par	Ensamstående	Par
Social pension	14200	6500	84400	119500
Kompletterande pension	2900	4200	25300	62200
ATP	0	0	2700	6800
Avkastning av kapital	2100	8900	21600	47900
Övrig inkomst	133300	389800	5200	17400
Samlad inkomst	152500	409400	139600	253800
Skatt	46900	132500	42200	71400
Inkomst efter skatt	105600	276900	97300	182400
Bostadsbidrag	3000	600	9300	3700
Barnbidrag	2200	7400	0	0
Personliga tillägg	200	0	1400	1400
Pensionsinbetalningar	2600	11300	600	2200
Disponibel inkomst	108400	273700	107400	185400

Anm.: Inbetalningar till arbetsmarknadspensioner är inte medtagna under pensionsinbetalningar, detta påverkar dock inte den disponibla inkomsten, eftersom inbetalningarna inte heller har tagits med vid sammanräkningen av den samlade inkomsten. För par är det deras samlade gemensamma inkomst. Par där ena parten är mellan 18 och 66 år och den andra parten är äldre har inte medräknats. (Källa : Det danska ekonomiministeriets beräkningar.)

¹⁵⁶ http://www.oem.dk/pub/fore_pens/kap02.htm

Bilaga E

Tabell 4¹⁵⁷

Andel med pension samt andel där pension är >0,5*förvärvsinkomst
1997

Ålder	Andel med pension			Andel där pension är >0,5*förvärvsinkomst		
	Kv	Män	Kv + män	Kv	Män	Kv + män
40-49	11,1	8,6	9,8	5,4	4,3	4,9
50-54	18,5	13,5	15,9	9,6	6,9	8,2
55-59	31,6	26,4	28,9	17,5	14,4	15,9
60	49,8	47,0	48,4	29,4	26,8	28,1
61	56,8	55,5	56,1	37,8	36,6	37,2
62	63,1	61,6	62,4	44,5	42,8	43,7
63	75,8	68,0	72,0	54,0	49,2	51,7
64	80,7	73,1	77,0	65,4	55,8	60,7
65	99,7	99,6	99,7	84,3	78,4	81,4
66	99,9	99,9	99,9	98,5	97,6	98,1

¹⁵⁷ <http://www.scb.se/press/press2000/p006.asp>

Källförteckning

Litteratur

Christensen, Jacob - Socialpolitiske strategier 1945-1972, Odense Universitetsforlag 1998.

Christensen, Anna - Grunderna i Socialforsäkringsrätten, Juridiska fakulteten, Lunds Universitet 1996

Kangas, Olli och **Palme, Joakim** - Public and private pensions: The Scandinavian Countries in a Comperative_perspective. Institutet för social forskning, meddelande 3/1989.

Vesterö Jensen, Carsten - Det tvedelte pensionssystem. Forlaget Samfundsekonomi og planlaegning 1985.

Tilbagetraekning fra arbejdsmarked 1981-1998, Statistiske efterretninger, Arbejdsmarked 1999:37, Danmarks statistik, Ekonomiministeriet.

Information från internet rörande det danska systemet

Danmark som ett foregangsland - Et baeredygtigt pensionssystem.

Utgivet av Ekonomiministeriet. ISBN:87-7862-089-9,
<http://www.oem.dk/pub/pensionpixi/03.htm>

Rapport från Pensionsmarkedsrådet 1998. Utgivet av Finanstilsynet,
<http://www.ftnet.dk>

Samordning av pensjons- og trygdeydelse - SHD-NOU 1995:29, Utgivet av den Norske Statens forvaltningstjenste den 30 juni 1995. ISBN 82-583-0382-1//Document NOU 1005:29//NO. Kapitel 6 - En översikt over pensjons- og trygdesystemen i Sverige, danmark og Finland samt hovotrekkenene i EES-avtalensbestemmelser på pensjons- og trygdeområdet.
<http://www.odin.dep.no.shd/norsk/publ/utredninger/NOU/030005-020007/index-hov006-b-n-a.html>

Vejledning om Social pension - Socialministeriets vägledning från den 1 juli 1998.
http://147.29.40.90/_SHOW_A409751737/1537&C19980006660REGL&0002&000021

Information om finansloven 1999 – tilbagetraekning, från Danmarks jurist- og økonomiforbund. <http://www.djoef.dk/joep/finansloven99.htm>

Information angående socialforsäkring och socialpension från Ledernas fackförbund <http://www.lederne.dk/bog/socialsikring/socialpension.htm>

Information angående folkepension, från Social- og Sundhedsforvaltningen
Social Service Administrationsbygningen Toftebæksvej 12, stuen 2800 Kgs.
Lyngby <http://www.ltk.dk/social/aeldre/folkepension.htm>

Pjece om folkepension från Birkerød kommuns officiella hemsida
<http://www.birkerodkom.dk/webpjecer.nsf/pages/folkepens>

"Pinsepakken" -i hovedtraek, Informationsblad från Mortensen &
Beierholm - Statsautoriserade Revisionsaktieselskap, Juli 1998
<http://www.mbrevision.dk/publikat/info/pinsepak.htm>

**Information angående folkepension - från Social- og
Sundhedshedsforvaltningen**, Social service Administrationsbygningen
Toftebaeksvej 12, stue 2800 Kgs. Lyngby.
<http://www.lik.dk/social/aeldre/folkepension.htm>

Information om finansloven 1999 - tibagetraekning, från Danmarks
jurist- och ekonomförbund. - <http://www.djoef.dk/joep/finansloven99.htm>

http://www.ft.dk/Samling/19981/lovforlag_fremsaettelse/L175.htm

Information angående socialförsäkring och socialpension, från Ledernes
fackförbund - <http://www.lederne.dk/bog/socialsikring/socialpension.htm>

Information om delpension:

Från Socialministeriet: Socialektoren i tal 2000, Delpension –
http://www.sm.dk/netpublikationer/socialsektor_2000/kap08_3.htm)

<http://www.joep.dk/elpjeser/snartpen/offdel.htm>

Information angående förtidspensionen:

Pressmeddelande från den Sociale Ankestyrelse 30 juni 2000.
<http://www.dsa.dk/Startsider/indfrm5.htm>

Socialministeriet: Nyckeltal på det sociala området, December 2000. –
http://www.sm.dk/netpublikationer/noegletal_de2000/kap.9html

**Aftale mellem regeringen(Socialdemokratiet og Det Radikale Venstre),
Venstre, Det Konservative Folkeparti, Centrum Demokraterna og
Kristeligt Folkeparti om: Det rummelige arbejdsmarked og
förtidspensionsreform.**
<http://www.fm.dk/dokumenter/ffl2000aftale/ffl2000aftaler.htm>

Social & Hälsovårdsnytt i Norden – <http://www.shn.dk/artiklar/535.shtml>

Information om efterlön:

Arbetsmarknadsministeriet – Nyckeltal 2000 –
http://www.am.dk/arbejdsmarkedet/noegletal/dec2000/december_2000.shtml

Information från internet rörande Sverige

Den nya allmänna pensionen - med orange brev som utgångspunkt - RFV
- Riksförsäkringsverket - redovisar 1999:12.(ISSN 0283 - 0965)
<http://www.rfv.se/press/bilagor/redo99-12.pdf>

Befolkning och välfärd: inkomster och inkomstfördelning: Fakta om din ekonomi. SCB 1999.
<http://www.scb.se/befovalfard/sakomraden//ekonimi/ekofolkpension.asp>

Individuellt pensionssparande. Faktablad nr 14 från Konsumenternas Bankbyrå, januari 1999. -
http://www.konsumentbankbyran.se/faktablad/fakt_n14.htm

Jämförelse av inkomstgrundad pension i den nya allmänna pensionen och i ATP-systemet. Av: Andrzej Dudziuk, Gudrun Ehnsson, Anna Röstberg, Anna Westerberg. - <http://www.rfv.se/publi/docs/red9912b.pdf>

Pensionär - men hur? Nr.2000:06, pressmeddelande från SCB 2000-01-20
<http://www.scb.se/press/press2000/p006.asp>

Pensionsreformen - slutrapport, utgiven av socialdepartementet, juni 1998
http://www.pension.gov.se/pdf/inlaga_0608.pdf

Reformerad Ålderspension år 2001, utgivet av Socialdepartementet
<http://www.pension.gov.se/>

Delpension - <http://www.pension.gov/inkgr/29.htm>

Arbetsmarknadsverket Ura 1998:9 kap.7 Arbetsgivarnas attityder –
http://www2.ams.se/ams/rapporter/ura98_9/kap7.html

Socialdepartementets faktablad nr.1 jan.2000
http://www.social.regeringen.se/pressinfo/pdf/s2000_1.pdf

Ny socialförsäkringslag, Faktablad Socialdepartementet nr.8, maj 1999.
http://www.social.regeringen.se/pressinfo/pdf/familj/s99_013.pdf

Riksdagen: Faktapromemoria från Näringsdepartementet.
EUN2000/436 -
<http://www.riksdagen.se/eu/riksdagen/9798/faktapm/n99/n99%5F565.htm>

Social och Hälsovårdsnytt i Norden: Automatisk balansering av ålderspensionssystemet

<http://www.shn.dk/artiklar/571.shtml>
Social & Hälsovårdsnytt i Norden - Särskilda regler för förtida pension
– <http://www.shn.dk/artiklar/424.shtml>

Information om förtidspension: -

<http://www.jbk.se/forsakringar/socfors/fortidspens.htm>

Information från försäkringskassan och Premi pensionsmyndigheten :

<http://www.fk.se/pension/fortids.html> – Förtidspension

<http://www.fk.se/pension/vilfortid.html> – Vilande förtidspension

<http://www.fk.se/pension/alders.html> - Ålderspension för personer födda 1937 eller senare

<http://www.fk.se/pension/delpen.html> – Om delpension

<http://www.ppm.nu/nyapensionen/allmanna.html> - Den nya allmänna pensionen

<http://www.pension.nu/> - Den nya allmänna pensionen som gäller för personer födda 1938 eller senare.

<http://www.ppm.nu/ppm/viktigaste.html> - Premi pensionsmyndighetens viktigaste uppgifter

<http://www.pension.nu/system/fungerar/inkomst.htm> - Angående inkomstpensionen

http://www.ppm.nu/nyapensionen/allmanna_pgrund.html - Vad är pensionsgrundande?

<http://www.pension.nu/system/fungerar/studier.htm> - Pensionsgrundande studier.

http://www.ppm.nu/nyapensionen/allmanna_inkomst.html - Inkomstpension.

http://www.ppm.nu/nyapensionen/allmanna_omfattas.html - Vilka omfattas av den nya allmänna pensionen?

http://www.ppm.nu/premi pension/bestamma_intevalja.html - Att välja premiefond.

http://www.ppm.nu/premi pension/bestamma_vilkafonder.html - Vilka fonder?

<http://www.ppm.nu/premi pension/hurnar.html> - Hur och när kan man välja fonder?

<http://www.ppm.nu/premi pension/dod.html> - Vad händer med pengarna när man dör?

<http://www.pension.nu/system/fungerar/tjanste.htm> - Om tjänstepensioner.

Relevant dansk lagstiftning

Lov nr.217 af den 16 maj 1984 om socialpension

Lov nr 48 af den 7 mars 1964 om Arbejdsmarkeds Tillægspension antogs och trädde i kraft 1964.

Lov nr. 292 af den 18/6 1969 om tjenstemandspension

Lov nr.443 af 10/6 1999 om delpension

Relevant svensk lagstiftning

Lag (1962:381) om allmän försäkring.

Lag (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension.

Lag (1998:702) om garantipension.
Lag (1999:799) om socialförsäkring
Lag(1979:84) om delpensionsförsäkring
Lag (1982:80) om anställningsskydd
Förordning (1993:1529) om tillämpning av en nordisk konvention den 15 juni 1992 om social trygghet.

Offentligt tryck – Sverige

Prop. (1993/94:250) "Reformering av det allmänna pensionssystemet"

Prop. (1997/98:151) "Inkomstgrundande ålderspension m.m."

Prop. (1997/98:152) "Garantipension m.m."

Prop. 1997/98:11 "Reformerad förtidspension m.m."

Prop.(1970:66)

Prop.(1974:129)

Socialförsäkringsutskottets betänkande (1997/98) **SfU 13**

Socialförsäkringsutskottets betänkande (1997/98) **SfU 11**

SOU(1994:21) "Reformerat pensionssystem", Bilaga A, Kostnader och individeffekter

Ds.(1997:66) "Garantipension och samordningsfrågor m.m."

Ds.(1997:67) "Inkomstgrundad ålderspension - finansiella frågor m.m."

Ds.2000:39 "Sjukersättning i stället för förtidspension Ds.2000:40

"Aktivitetsersättning – nytt försäkringsstöd för unga med långvarig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan"

EU-regler

EU-förordningen 1408/71 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen.

Direktiv 2000/78/EG om inrättande allmänna ramar för lika behandling i arbetslivet, arbetslivsdirektivet